

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет економіки та управління
Кафедра фінансів

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри фінансів
д.е.н, професор
_____ Рамський А.Ю.
(підпис)
« ____ » _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: «Особливості функціонування банківської системи України
в умовах воєнного стану»

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
072.00.01 «Фінанси і кредит»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Галузь знань: 07 Управління та адміністрування
Спеціальність: 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Кваліфікація: Бакалавр фінансів, банківської справи та страхування

Виконала
студентка групи ФіКб-1-21-4.0д
Пономарьова Катерина Олександрівна

(підпис)

Науковий керівник
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Нечипоренко Аліна Володимирівна

(підпис)

Київ – 2025

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет економіки та управління
Кафедра фінансів

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри фінансів,
д.е.н., професор

_____ Рамський А.Ю.

ЗАВДАННЯ НА ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
студентки групи ФіКб-1-21-4.0д
(шифр групи)

Пономарьової Катерини Олександрівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи «Особливості функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану»

1. Вихідні дані: наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, офіційні звіти Національного банку України, статистичні дані, нормативно-правові акти, а також матеріали з офіційних веб-ресурсів.
2. Основні завдання: проаналізувати банківську систему України у період воєнного стану та визначити проблеми та напрями удосконалення функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану.
3. Пояснювальна записка: для досягнення поставленої мети та вирішення завдань у роботі застосовано ряд методів: аналіз та синтез – для вивчення теоретичних та практичних аспектів функціонування банківської системи; порівняння – для аналізу змін у структурі банківських послуг в умовах воєнного стану; метод узагальнення – для оцінки впливу зовнішніх факторів на банківську діяльність; табличний та графічний методи – для візуалізації динаміки основних показників банківської системи.
4. Графічні матеріали: рисунки в кількості – 6 , таблиці - 17.
5. Додатки: 4 додатки, що охоплюють питання теми кваліфікаційної роботи.
6. Строк подання роботи на кафедру « ____ » _____ 20 __ р.

Науковий керівник
к.е.н., доцент кафедри фінансів
_____ А.В. Нечипоренко

Завдання прийняв до виконання
« ____ » _____ 20 __ р.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

студентки групи ФіКБ-1-21-4.0д
Пономарьової Катерини Олександрівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи «Особливості функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану»

№ зп	Види роботи, завдань, заходів	Термін виконання	Відмітка про виконання
1	Постановка задачі. Предмет, мета, завдання		
2	Робота з джерелами за темою роботи		
3	Визначення змісту кваліфікаційної роботи		
4	Теоретико-методологічний розділ:		
	- теоретичні аспекти досліджуваного питання		
	- літературний огляд та аналіз історичного досвіду		
	- методичні підходи до вивчення проблеми		
5	Дослідницько-аналітичний розділ:		
	- опис основних параметрів та характеристик предмета дослідження		
	- ґрунтовний аналіз предмета дослідження		
	- механізми, методики, моделі й рекомендації для вдосконалення проблеми		
6	Проектно-рекомендаційний розділ:		
	- аналіз результатів дослідження та механізм (або методичне забезпечення) рішення проблеми дослідження		
	- визначення напрямків удосконалення або розвитку сфери фінансово-кредитних відносин, що є предметом аналізу		
	- конкретні науково обґрунтовані пропозиції щодо поліпшення предмета дослідження		
7	Висновки		
8	Оформлення кваліфікаційної роботи		
9	Подання роботи на відзив		
10	Рецензування		
11	Підготовка до захисту		
12	Захист кваліфікаційної роботи		

«Затверджую»
Науковий керівник

(підпис)

«___» _____ 20__ р.

Індивідуальний план
склав

(підпис студента)

«___» _____ 20__ р.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота: 83 с., 6 рис., 17 табл., 45 посилань.

Актуальність. Сучасний економічний стан України, особливо в умовах війни, вимагає глибокого аналізу та адаптації різних секторів національної економіки до нових реалій. Банківська система є одним з основних елементів економіки країни, оскільки забезпечує функціонування фінансового ринку, стабільність національної валюти та сприяє розвитку підприємництва. В умовах воєнного стану, коли економічні і соціальні процеси зазнають значних змін, функціонування банківської системи супроводжується новими викликами, які впливають на її розвиток та регулювання. Незважаючи на численні дослідження, що стосуються банківської системи в умовах криз, питання її адаптації та функціонування під час війни вимагають поглибленого аналізу. Тому дослідження особливостей функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальною проблемою сьогодення, що і стало причиною вибору теми кваліфікаційної роботи.

Об'єктом дослідження банківська система України в умовах воєнного стану.

Предметом дослідження особливості функціонування банківської системи в умовах воєнного стану.

Метою роботи є дослідження особливостей функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану, а також розробка рекомендацій щодо її удосконалення.

Відповідно до поставленої мети в роботі передбачено вирішення таких основних завдань:

- розкрити сутність, структуру та принципи функціонування банківської системи;
- виявити особливості регулювання банківської діяльності в Україні;

- визначити роль банківської системи у забезпеченні економічної стабільності в умовах воєнного стану;
- проаналізувати банківську систему України у період воєнного стану;
- оцінити вплив воєнних дій на кредитну та депозитну діяльність банків;
- дослідити особливості функціонування Національного банку України в умовах війни;
- визначити проблеми та напрями удосконалення функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану.

У роботі проаналізовано сучасний стан, виклики та перспективи розвитку банківської системи України в умовах воєнного стану. Розкрито сутність та структуру банківської системи, її роль у фінансовій стабільності та економічному зростанні. Особливу увагу приділено регуляторній ролі Національного банку України, змінам у кредитно-депозитній діяльності банків, адаптації до умов воєнного часу, а також викликам і ризикам, з якими стикаються банківські установи. Окремо висвітлено перспективи розвитку банківської системи України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці рекомендацій щодо удосконалення управління банківськими ризиками, а також пропозицій для покращення механізмів підтримки стабільності банківської системи під час воєнного стану, що можуть бути використані у діяльності банківських установ.

Ключові слова: банківська система, Національний банк України, банківська діяльність, воєнний стан, фінансова стабільність, фінансова інфраструктура, економічне відновлення.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	10
1.1. Сутність, структура та принципи функціонування банківської системи.	10
1.2. Особливості регулювання банківської діяльності в Україні	15
1.3. Роль банківської системи у забезпеченні економічної стабільності в умовах воєнного стану	19
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	25
2.1. Аналіз банківської системи України у період воєнного стану	25
2.2. Вплив воєнних дій на кредитну та депозитну діяльність банків	41
2.3. Особливості функціонування Національного банку України під час воєнного стану.....	49
Висновки до розділу 2.....	54
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	56
3.1. Проблеми функціонування національної банківської системи	56
3.2. Стратегічні підходи до управління банківськими ризиками під час воєнного стану.....	61
3.3. Перспективи розвитку банківської системи України.....	65
Висновки до розділу 3.....	69
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний економічний стан України, особливо в умовах війни, вимагає глибокого аналізу та адаптації різних секторів національної економіки до нових реалій. Банківська система є одним з основних елементів економіки країни, оскільки забезпечує функціонування фінансового ринку, стабільність національної валюти та сприяє розвитку підприємництва. В умовах воєнного стану, коли економічні і соціальні процеси зазнають значних змін, функціонування банківської системи супроводжується новими викликами, які впливають на її розвиток та регулювання. Незважаючи на численні дослідження, що стосуються банківської системи в умовах криз, питання її адаптації та функціонування під час війни вимагають поглибленого аналізу. Тому дослідження особливостей функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальним і важливим для подальшого розвитку національної економіки та забезпечення стабільності фінансового сектору.

Питання функціонування банківської системи України є предметом численних наукових досліджень, зокрема у працях Ситник Н. С., Барановського О. І., Булюка В. В., Владики Ю. П., Вовченка О. С., Єгоричевої С. Б., Гальцової О. Л., Ганзюк С. М., Сисоєнко І. А. та інших авторів, які досліджували питання фінансової стійкості, управління доходами та витратами, а також впливу макроекономічного середовища на банківську діяльність. Водночас, у контексті воєнного стану виникає необхідність проведення більш глибокого аналізу функціонування банківської системи України, враховуючи сучасні виклики, такі як економічна нестабільність, фінансові ризики, зміни у регуляторному середовищі та адаптація банків до нових реалій. Це дозволить визначити перспективи розвитку банківського сектору та розробити ефективні стратегії його подальшої трансформації.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану, а також розробка рекомендацій щодо її удосконалення.

Завдання дослідження:

- розкрити сутність, структуру та принципи функціонування банківської системи;
- виявити особливості регулювання банківської діяльності в Україні;
- визначити роль банківської системи у забезпеченні економічної стабільності в умовах воєнного стану;
- проаналізувати банківську систему України у період воєнного стану;
- оцінити вплив воєнних дій на кредитну та депозитну діяльність банків;
- дослідити особливості функціонування Національного банку України в умовах війни;
- визначити проблеми та напрями удосконалення функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану.

Об’єкт дослідження – банківська система України в умовах воєнного стану.

Предмет дослідження – особливості функціонування банківської системи в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань у роботі застосовано ряд методів: аналіз та синтез – для вивчення теоретичних та практичних аспектів функціонування банківської системи; порівняння – для аналізу змін у структурі банківських послуг в умовах воєнного стану; метод узагальнення – для оцінки впливу зовнішніх факторів на банківську діяльність; табличний та графічний методи – для візуалізації динаміки основних показників банківської системи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці рекомендацій щодо удосконалення управління банківськими ризиками, а

також пропозицій для покращення механізмів підтримки стабільності банківської системи під час воєнного стану, що можуть бути використані у діяльності банківських установ.

Інформаційна база дослідження включає наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, офіційні звіти Національного банку України, статистичні дані, нормативно-правові акти, а також матеріали з офіційних веб-ресурсів.

Структура кваліфікаційної роботи включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Зміст роботи викладено на 70 сторінках основного тексту. Робота налічує 17 таблиць та 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1. Сутність, структура та принципи функціонування банківської системи

Банківська система є основним елементом фінансової інфраструктури будь-якої економіки, яка забезпечує ефективне функціонування фінансових потоків і сприяє стабільності фінансової сфери країни. Вона являє собою сукупність банківських установ, які виконують функції мобілізації фінансових ресурсів, кредитування економіки, управління грошовими потоками та забезпечення платіжного обороту. За допомогою банківських інструментів, таких як депозити, кредити, платіжні карти та інші, забезпечується економічне зростання та стабільність на макро- та мікрорівнях.

Банківська система є сукупністю фінансових інститутів, що здійснюють банківську діяльність, яка регулюється національним законодавством, спрямована на забезпечення ефективного обслуговування економіки, стабільності фінансового сектору та задоволення соціальних і економічних потреб населення. Вона є складовою частиною фінансового ринку і важливою умовою розвитку національної економіки. Банківська система є важливою складовою економічної структури будь-якої країни, яка забезпечує ефективне функціонування фінансового сектору та економіки в цілому. Вона є комплексною інституційною системою, що складається з різних банківських організацій, які взаємодіють між собою для забезпечення фінансової стабільності, розвитку економіки, а також задоволення потреб громадян та бізнесу в банківських послугах. Щодо визначення сутності банківської системи існують різні підходи, які враховують не тільки економічні аспекти, але й правові та соціальні складові її функціонування (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Підходи щодо визначення сутності банківської системи країни

Автор та джерело	Сутність банківської системи країни
Закон України «Про банки і банківську діяльність» [23]	«Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень Закону».
Н. Ситник [1, с. 18]	«Банківська система – це складна, внутрішньо організована та динамічна система, яка включає комплекс різноманітних банківських інституцій, діяльність яких законодавчо регламентована і спрямована на обслуговування потреб економіки та суспільства, а також забезпечення фінансової стабільності країни».
Л. Зайцева [9, с. 288]	«Банківська система є однією із найважливіших складових фінансового ринку, а її стабільність та розвиненість є необхідною умовою розвитку національної економіки».
Н. Прокопенко, В. Мирончук, І. Шепель [31]	«Банківська система діє на основі загальних норм поведінки суб'єктів банківських правових відносин та критерієм законності такої поведінки, що відображаються у ключових принципах банківської діяльності».
Л. Катан, Н. Демчук, В. Бабенко-Левада, Т. Журавльова [2, с. 52]	«Банківська система з одного боку – це сукупність фінансових посередників, які займаються банківською діяльністю, а з іншого – одна зі складових соціально-економічної надсистеми, покликана відповідати певним цілям».

Джерело: складено автором за даними [1, с. 18; 2, с. 52; 9, с. 288; 23; 31]

Таким чином, різні підходи до визначення сутності банківської системи (табл. 1.1) дозволяють врахувати її різноманітні аспекти: організаційні, правові, економічні та соціальні. Банківська система не лише забезпечує стабільність фінансової сфери, а й має вирішальне значення для соціально-економічного розвитку країни. Аналізуючи різні підходи до визначення сутності банківської системи країни, можна дійти висновку, що це багаторівневе поняття, яке охоплює як інституційну структуру (Національний банк, комерційні банки, філії іноземних банків), так і функціональну складову, спрямовану на обслуговування економіки та суспільства, забезпечення фінансової стабільності та дотримання правових норм. Різні автори акцентують увагу на окремих аспектах банківської системи, підкреслюючи її важливість як ключового елементу фінансового ринку та необхідної умови для розвитку національної економіки.

Глибоке розуміння функціонування банківської системи є важливим для розробки ефективних фінансових стратегій та політик, що сприятимуть розвитку національної економіки та підвищенню добробуту громадян. Враховуючи наведені підходи, банківську систему країни можна визначити як багаторівневу, законодавчо врегульовану сукупність банківських установ, до складу якої входить центральний банк і комерційні банки, що здійснюють свою діяльність з метою забезпечення ефективного функціонування національної економіки, задоволення потреб суб'єктів господарювання та населення у банківських послугах, а також підтримання стабільності фінансової системи держави.

Доцільно виокремити два основні підходи до розуміння банківської системи – інституційний та інституційно-економічний (рис. 1.1).

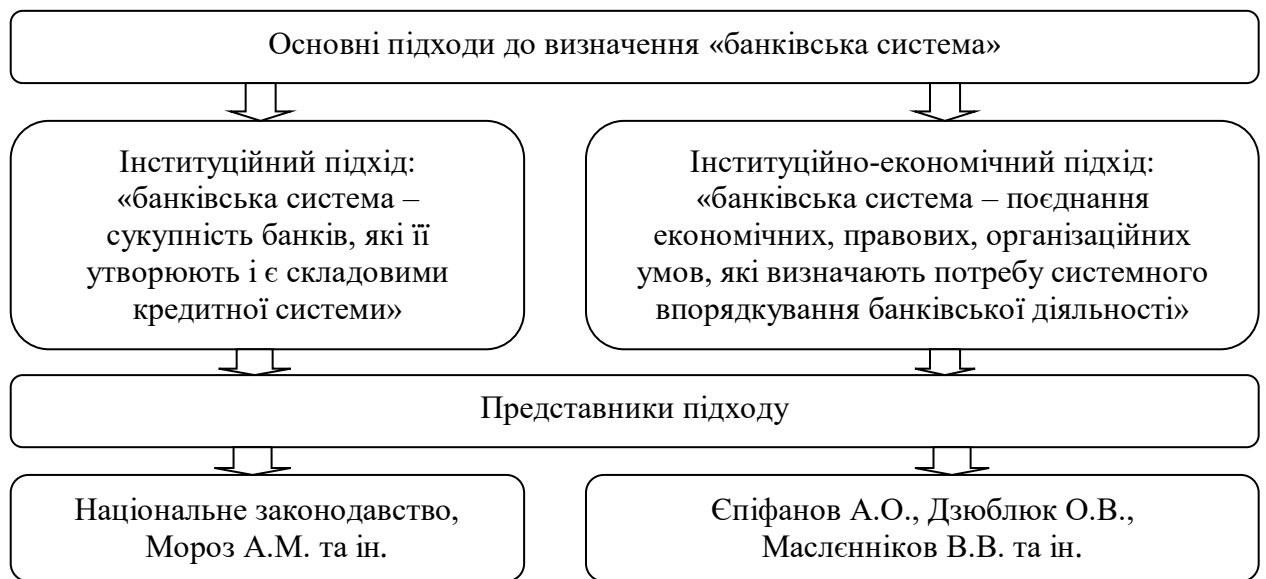

Рис. 1.1. Основні підходи до визначення поняття «банківська система»

Джерело: складено автором за даними [2, с. 50]

Інституційний підхід визначає банківську систему як сукупність банківських установ, що її формують. Такий підхід відображений у національному законодавстві (Закон України «Про банки і банківську діяльність» [23]). За цим підходом банківська система розглядається як сукупність банківських установ, що входять до складу кредитної системи.

Інституційно-економічний підхід, своєю чергою, наголошує на тому, що банківська система не є простою сукупністю окремих банків, а формується на основі певної концепції, у межах якої кожен вид банків та кожен окремий банк виконує конкретну роль у загальній структурі [2, с. 50].

Банківська система України має дворівневу структуру. На верхньому рівні знаходиться Національний банк України, який виконує функції головного фінансового регулятора та керує грошово-кредитною системою країни. Нижній рівень представлений комерційними банками, що обслуговують підприємства, організації та населення. Одним із ключових аспектів структури банківської системи є організаційно-правова форма діяльності банківських установ. В Законі України «Про банки і банківську діяльність» зазначається, що «банки в Україні створюються у формі акціонерного товариства або кооперативного банку» [23]. Структуру банківської системи України наочно представлено на рис. 1.2.

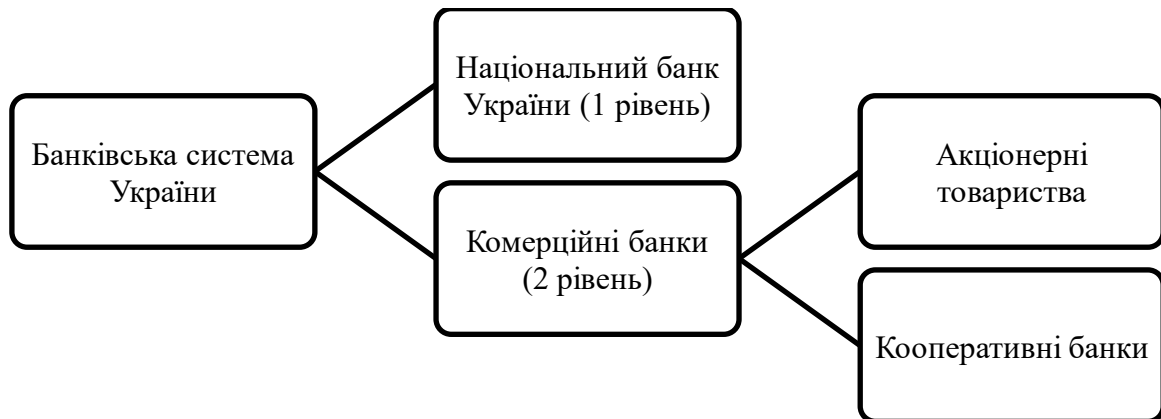

Рис. 1.2. Структура банківської системи України

Джерело: складено автором за даними [6]

Варто зазначити, що загальна організаційна структура банківської системи залишається стабільною та продовжує функціонувати за дворівневою моделлю. Проте відбуваються зміни в інституційній структурі, зокрема в групуванні банків за різними критеріями [33, с. 17]. Структура функціонування банківської системи України є багатоступінчатою і включає різні органи та інституції, кожна з яких має своє місце і виконувану роль.

Наявність розвиненого банківського сектору, що включає комерційні та спеціалізовані банки, забезпечує можливості для розвитку бізнесу та економіки в цілому. Окрім цього, важливими складовими є органи регулювання, які забезпечують дотримання фінансової стабільності та нагляду. Система банківських гарантій, зокрема через Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, також є важливим елементом довіри до банківської системи і збереження стабільності фінансових потоків у державі.

Функціонування банківської системи базується на сукупності фундаментальних принципів, які забезпечують її стабільність, ефективність та надійність. Основними серед них є принципи стабільності, ліквідності, прозорості, конкурентоспроможності, безпеки, ефективності, інноваційності та справедливості. Дотримання цих принципів сприяє підвищенню довіри до фінансових установ, ефективному розподілу ресурсів та загальному розвитку економіки (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Принципи функціонування банківської системи

Принцип	Характеристика
Принцип стабільності	Банківська система повинна забезпечувати стабільність фінансової сфери шляхом постійного моніторингу та аналізу економічних і фінансових ризиків.
Принцип ліквідності	Банки повинні мати можливість у будь-який час виконати зобов'язання перед клієнтами і забезпечити своєчасне фінансування економіки.
Принцип прозорості	Усі учасники банківської системи повинні забезпечувати відкритість своєї фінансової діяльності, а також надавати точну інформацію для аналізу.
Принцип конкурентоспроможності	Банки повинні діяти в умовах вільної конкуренції, що сприяє ефективному розподілу фінансових ресурсів та розвитку фінансового сектору.
Принцип безпеки	Охорона інтересів вкладників і кредиторів є основним завданням банківської системи, включаючи контроль за фінансовими ризиками.
Принцип ефективності	Банківська система повинна забезпечувати ефективний розподіл фінансових ресурсів, що сприяє розвитку економіки.
Принцип інноваційності	Банківська система повинна постійно впроваджувати нові технології та фінансові інструменти для покращення якості обслуговування клієнтів і зниження витрат.
Принцип справедливості	Банки повинні діяти згідно з принципами етики, не застосовувати дискримінаційні методи щодо клієнтів та забезпечувати рівний доступ до фінансових послуг.

Джерело: складено автором за даними [36, с. 217]

Принципи функціонування банківської системи визначають її стійкість, ефективність та здатність адаптуватися до змін у фінансово-економічному середовищі. Реалізація цих принципів сприяє зниженню фінансових ризиків, покращенню якості банківських послуг і забезпеченню економічного зростання. Особливу роль відіграють інноваційність та прозорість, що дозволяють банкам залишатися конкурентоспроможними та відповідати сучасним викликам фінансового ринку.

Особливістю сучасної банківської системи є постійний розвиток і застосування новітніх технологій, зокрема, цифрових банківських послуг. Зокрема, інтернет-банкінг, мобільні додатки та автоматизовані системи значно полегшили доступ клієнтів до банківських послуг, забезпечуючи зручність і швидкість операцій. Це стало важливим кроком до підвищення ефективності роботи банківських установ [7, с. 211].

Отже, банківська система є основою фінансової інфраструктури, яка забезпечує стабільність економіки. Її ефективність залежить від налагодженої роботи складових елементів, включаючи центральний банк, комерційні банки. Вивчення сутності банківської системи вимагає комплексного підходу, оскільки це багатогранне явище. Різні автори акцентують увагу на різних аспектах банківської системи, що дозволяє краще зрозуміти її роль у забезпеченні економічної стабільності, зокрема через регулювання фінансових потоків, управління ризиками та адаптацію до новітніх технологій, таких як інтернет-банкінг. Система банківських установ включає як державні, так і приватні банки, кожен з яких виконує певні функції, забезпечуючи розвиток економіки та стабільність фінансового сектору.

1.2. Особливості регулювання банківської діяльності в Україні

Банківська система України є однією з основних складових фінансової інфраструктури країни і її регулювання має важливе значення для забезпечення стабільності економіки. Особливості регулювання банківської

діяльності в Україні визначаються як внутрішніми вимогами законодавства, так і зовнішніми факторами, що впливають на фінансову стабільність і розвиток банківської системи. Відзначимо, що регулювання банківської діяльності в Україні передбачає багатоаспектний підхід, який включає законодавчі, економічні, а також адміністративні заходи, спрямовані на забезпечення стабільності та надійності банків [42, с. 156].

Нормативно-правове регулювання банківської діяльності в Україні є основою ефективного функціонування банківського сектору. Воно охоплює закони, постанови та інструкції, які визначають порядок діяльності банків, їхню взаємодію з державними органами, управління ризиками та контроль фінансової стабільності. Особливу роль у регулюванні відіграють акти Національного банку України (далі – НБУ), який встановлює вимоги щодо ліквідності, капіталу та роботи в умовах воєнного стану (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Нормативно-правове регулювання банківської діяльності в Україні

№	Нормативний акт	Основний зміст
1	Закон України «Про банки і банківську діяльність» [23]	Визначає правові засади функціонування банків, порядок їх створення, реєстрації та ліквідації, регулює відносини між банками та клієнтами.
2	Постанова НБУ «Про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» [24]	Встановлює вимоги щодо ідентифікації, оцінки, моніторингу та мінімізації банківських ризиків.
3	Закон України «Про Національний банк України» [25]	Визначає статус, функції, повноваження та механізми контролю НБУ за банківською системою.
4	Інструкція НБУ «Про порядок регулювання банків в Україні» [26]	Визначає процедури регулювання банківської діяльності, вимоги до капіталу, ліквідності, ризиків та фінансової звітності банків.
5	Постанова НБУ «Про організацію процесу управління проблемними активами в банках України» [27]	Регулює процедури управління проблемними активами, їх реструктуризацію та мінімізацію ризиків для банківської системи.
6	Постанова НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [28]	Визначає особливості роботи банків під час воєнного стану, регулює питання платежів, валютних операцій, підтримки ліквідності та стабільності банківської системи.
7	Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо форми створення банків та розміру статутного капіталу» [29]	Встановлює мінімальні вимоги до статутного капіталу банків та порядок їх створення, злиття або ліквідації.
8	Рішення НБУ «Про розподіл банків на групи» [30]	Визначає критерії розподілу банків на різні групи залежно від активів, капіталу та масштабу діяльності.

Джерело: складено автором за даними [23-30]

Воєнний стан, запроваджений у 2022 році, суттєво вплинув на банківську систему України та її нормативно-правове регулювання. Національний банк України ухвалив низку заходів для підтримки фінансової стабільності, зокрема обмеження валютних операцій, спрощення доступу до рефінансування та регулювання проблемних активів. Постанова НБУ № 18 [28] чітко визначає особливості функціонування банків у період воєнного стану, зокрема щодо збереження ліквідності, забезпечення платіжної інфраструктури та захисту інтересів вкладників. В умовах війни банки також посилили заходи кібербезпеки, адаптували кредитні програми для бізнесу та громадян, а також запровадили нові механізми підтримки економіки, такі як кредитні канікули та державні гарантії для критично важливих підприємств.

Нормативно-правове регулювання банківської діяльності в Україні забезпечує стабільність фінансового сектору, підтримує ліквідність банків та захищає інтереси вкладників. В умовах війни регуляторні механізми були адаптовані до кризових викликів, що дозволило мінімізувати економічні ризики та забезпечити безперервну роботу банківської системи [14, с. 135]. Подальший розвиток регулювання має включати посилення заходів контролю за ризиками, сприяння цифровізації банківських послуг та вдосконалення механізмів підтримки економіки у період невизначеності.

Національний банк України виступає у ролі Регулятора та здійснює нагляд й регулювання банків для забезпечення фінансової стабільності вітчизняної банківської системи.

Статутний капітал Національного банку становить 10 млн грн [25]. Особливістю правового статусу НБУ є поєднання функцій державного органу управління та банківської установи. Він проводить фінансові операції, такі як кредитування комерційних банків, торгівля цінними паперами на відкритому ринку та операції з іноземною валютою. Однак, головною метою цих операцій не є отримання прибутку, а вплив на грошовий ринок через інструменти монетарної політики.

Таким чином, Національний банк України є державним органом, наділеним спеціальними функціями у сфері грошово-кредитних відносин і банківської діяльності. Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» (ст. 6, ст. 7) [25], він здійснює ключові функції щодо забезпечення фінансової стабільності в країні (рис. 1.3).

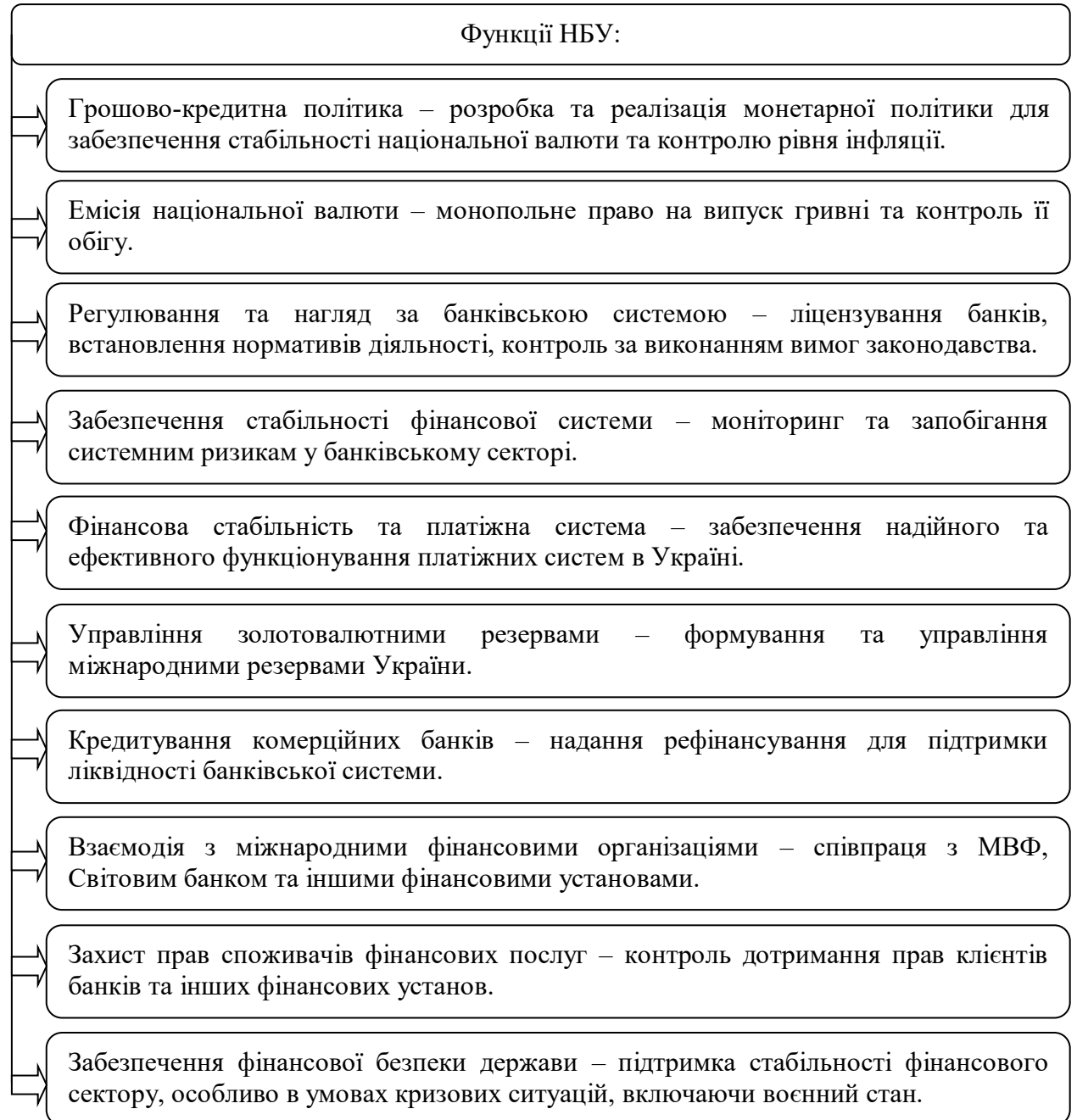

Рис. 1.3. Функції Національного банку України

Джерело: побудовано автором за даними [25]

Наведені функції НБУ спрямовані на забезпечення макроекономічної стабільності, надійного функціонування банківської системи та зміцнення довіри до фінансового ринку України.

Іншою важливою складовою є взаємодія українських банків із міжнародними фінансовими організаціями та їхня інтеграція у світову банківську систему. В умовах глобалізації та міжнародних фінансових криз важливими є дотримання міжнародних стандартів банківського нагляду, зокрема принципів Базельських угод. В Україні цей процес розпочався з прийняття нових вимог до капіталу банків, що сприяло їхній стабільності та інтеграції в міжнародні фінансові ринки [37, с. 45].

Не менш важливим є розвиток системи банківського нагляду, що має на меті попередження банкрутств та стабілізацію фінансового сектору країни. Зокрема, важливою частиною є оцінка фінансової стійкості банків, що включає аналіз їхніх доходів, витрат, капіталу та ліквідності. В сучасних умовах значну роль у цьому процесі відіграють новітні технології, такі як фінансові аналітичні системи та автоматизація наглядових процедур [40, с. 165].

Таким чином, система регулювання банківської діяльності в Україні є комплексною і динамічною, що потребує постійного вдосконалення з огляду на нові виклики глобалізації, інновацій та економічних змін. Важливими кроками на шляху розвитку є інтеграція з міжнародними фінансовими стандартами та підтримка фінансової стійкості банків у складних економічних умовах.

1.3. Роль банківської системи у забезпеченні економічної стабільності в умовах воєнного стану

Воєнний стан в Україні не лише створює серйозні виклики для національної безпеки, але й істотно впливає на фінансову систему країни. Банківська система, яка є важливим елементом фінансової інфраструктури,

стає головним інструментом забезпечення економічної стабільності в період кризи. Основним завданням банків є збереження ліквідності, підтримка платоспроможності та виконання функцій кредитування підприємств і населення, навіть в умовах воєнного стану.

Банки відіграють важливу роль у забезпеченні економічної безпеки країни під час війни через підтримку стабільності фінансових потоків. Вони здійснюють надання кредитів для підтримки національної економіки, зокрема малого та середнього бізнесу, який є основою економічної стійкості країни. Згідно з дослідженнями, одна з головних функцій банківської системи в умовах воєнного стану полягає в стабілізації фінансового ринку та управлінні ризиками, які можуть виникати через зниження довіри до фінансових установ [41, с. 478].

Одним із важливих аспектів є також роль центрального банку в управлінні грошово-кредитною політикою, яка сприяє зменшенню негативних економічних наслідків війни. Через гнучку монетарну політику Національний банк України здійснює регулювання обмінного курсу, рівня інфляції, а також забезпечувати підтримку ліквідності фінансових установ. Одним із найбільших викликів для банківської системи є забезпечення безперервності операцій в умовах фізичних та кібернетичних загроз, що зростають під час війни. Банк має забезпечити безперервність свого функціонування навіть за умов руйнування фізичної інфраструктури або нападу на інформаційні системи. Водночас цифровізація банківських послуг в Україні, зокрема через розвиток інтернет-банкінгу, стала важливим елементом підтримки фінансової стабільності. Інтернет-банкінг дозволяє зменшити ризики, пов'язані з фізичними атаками на банківські відділення, та забезпечити швидкий доступ до фінансових ресурсів навіть в умовах кризових ситуацій [11, с. 35].

У період воєнного стану також збільшується роль банків у фінансуванні оборонних та відновлювальних заходів. Вони забезпечують доступ до кредитів для державних органів та великих підприємств, що

займаються відновленням інфраструктури або виробництвом оборонної продукції. Системи фінансування через державні гарантії або міжнародну підтримку допомагають зберігати фінансову стійкість у складних умовах війни [17, с. 1212].

Ураховуючи виклики, з якими стикається банківська система в умовах воєнного стану, важливим є постійне вдосконалення механізмів управління ризиками, зокрема операційними та кредитними. Адже забезпечення економічної стабільності неможливе без належного моніторингу ризиків та своєчасного реагування на зміни в макроекономічному середовищі. Підтримка фінансової стійкості банків є основою для забезпечення стабільності економіки країни в цілому, адже без стабільного банківського сектору неможливо ефективно здійснювати фінансові операції на національному рівні [35, с. 298].

У період воєнного стану банківська система країни має особливу роль у забезпеченні економічної стабільності. Банк не лише підтримує фінансову інфраструктуру, але й сприяє економічному відновленню через надання фінансових послуг, стабільність грошової маси та кредитування підприємств і населення. Протягом воєнних часів, особливо важливою є адаптація банківських інструментів до змінюваних умов, адже кожен крок має прямий вплив на стабільність національної економіки та рівень життя громадян (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Особливості банківської системи у забезпеченні економічної стабільності в умовах воєнного стану

№	Показник	Характеристика	Вплив на економічну стабільність
1	Роль центрального банку у фінансовому управлінні	Центральний банк забезпечує монетарну політику, регулює інфляцію, стабільність національної валюти, контролює процентні ставки та обсяги грошової маси.	Забезпечує фінансову стабільність, регулюючи ліквідність і ціни.
2	Система рефінансування та її доступність	В умовах воєнного стану центральний банк може змінювати умови кредитування для підтримки ліквідності комерційних банків та економіки в цілому.	Підтримка ліквідності банківської системи в умовах економічних викликів.

Продовження табл. 1.4

№	Показник	Характеристика	Вплив на економічну стабільність
3	Надання кредитів підприємствам та населенню	Встановлення лояльних умов кредитування для підтримки малого та середнього бізнесу, а також для споживчого кредитування в умовах війни.	Сприяє підтримці економічної активності та забезпечує потреби населення і бізнесу.
4	Інвестування в національну економіку	Банки через державні облігації або прямі інвестиції можуть допомагати фінансувати критичні для економіки проекти, зокрема, відновлення інфраструктури.	Підтримка ключових секторів економіки, таких як інфраструктура, енергетика та оборона.
5	Захист вкладів та депозитів громадян	Зміцнення гарантій на депозити, що дозволяє мінімізувати ризики втрати заощаджень громадянами під час економічних потрясінь.	Збереження довіри до банківської системи, підтримка заощаджень населення в умовах нестабільності.
6	Створення стимулів для відновлення економічної активності	Банки можуть надавати пільгові кредити для відновлення інфраструктури та малого бізнесу, що сприяє економічному відродженню.	Сприяє швидкому відновленню економічної діяльності після кризових моментів.

Джерело: складено автором за даними [2, с. 141]

Під час воєнного стану економіка зазнає серйозних змін, а банківська система повинна бути здатною забезпечити необхідні фінансові інструменти для подолання кризових ситуацій. Одним із важливих завдань є підтримка ліквідності банків, стабільність національної валюти, надання кредитів для відновлення бізнесу, а також захист вкладів населення. Це дозволяє зберігати довіру до банківської системи та створює умови для поступового відновлення економічної активності. Банки можуть виконувати роль стабілізатора у фінансовій системі, підтримуючи довіру громадян та інвесторів навіть під час складних часів.

Національний банк України оперативно впровадив антикризові заходи, спрямовані на підтримку ліквідності банків, збереження довіри до банківської системи та запобігання панічним настроям серед населення та бізнесу [5, с. 285].

У період війни відбувається девальвація національної валюти, зростання цін та ризик гіперінфляції. Банківські установи відіграють важливу роль у фінансуванні оборонної, соціальної та критичної інфраструктури.

Програми кредитування бізнесу (зокрема пільгові кредити для підприємств, що працюють в умовах війни) допомагають зберегти виробництво, зайнятість та податкові надходження до бюджету [18, с. 45].

Навіть під час бойових дій банківська система має гарантувати можливість громадянам отримувати зарплати, пенсії, соціальні виплати та здійснювати безготівкові розрахунки. Важливими заходами є цифровізація банківських послуг, робота мобільних банківських відділень та збереження функціонування платіжних систем. В умовах війни зростає ризик фінансових злочинів, шахрайства та атак на банківську інфраструктуру. НБУ та комерційні банки посилюють заходи фінансового моніторингу, боротьбу з відмиванням коштів та кібербезпеку [13, с. 112].

Отже, у період воєнного стану банківська система виконує критичну роль у збереженні економічної стабільності, забезпеченні фінансової підтримки бізнесу та населення. Завдяки оперативним заходам НБУ, кредитним програмам, контролю інфляції та підтримці платіжної інфраструктури банківська система України демонструє стійкість і залишається важливим фактором економічного відновлення та фінансової безпеки країни.

Висновки до розділу 1

За результатами проведеного дослідження варто зробити висновки:

Банківська система є важливим елементом фінансової інфраструктури країни, що забезпечує стабільність фінансового сектору та сприяє економічному розвитку. Вона включає банківські інституції, що взаємодіють для обслуговування потреб економіки та суспільства, здійснюють мобілізацію фінансових ресурсів і підтримують платіжний оборот. Різні підходи до визначення сутності банківської системи (інституційний та інституційно-економічний) дозволяють врахувати її багатогранність і функціональність у національній економіці. Завдяки цьому банківська

система не лише регулює економічні процеси, але й є важливим чинником стабільності та розвитку країни.

Регулювання банківської системи спрямоване на забезпечення стабільності та надійності банківських установ. Регулювання базується на комплексному підході, який поєднує законодавчі, економічні та адміністративні механізми, що включають вимоги до ліквідності, капіталу, а також контроль за ризиками та забезпеченням стабільності. У контексті воєнного стану особливу роль відіграють заходи, спрямовані на збереження фінансової стабільності та підтримку економіки, зокрема через спрощення доступу до рефінансування, управління проблемними активами та посилення кібербезпеки. Важливими напрямками подальшого розвитку є вдосконалення контролю за банківськими ризиками, сприяння цифровізації та інтеграція з міжнародними фінансовими стандартами.

Роль банківської системи у забезпеченні економічної стабільності в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою для підтримки фінансової стабільності та збереження економічних основ країни. В умовах війни банки виконують низку ключових функцій, включаючи забезпечення ліквідності, стабілізацію фінансових потоків, надання кредитів для відновлення бізнесу та підтримку соціальних виплат. Національний банк України через реалізацію монетарної політики контролює рівень інфляції та підтримує стабільність національної валюти. Крім того, банки допомагають забезпечити фінансову безпеку держави, активно працюючи над захистом вкладників та запобіганням фінансовим злочинам. Таким чином, банківська система є основою для підтримки економічної стійкості в умовах криз та забезпечує економічне відновлення країни після завершення військових дій.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Аналіз банківської системи України у період воєнного стану

Введення воєнного стану в Україні в лютому 2022 року через військову агресію росії зумовило нові виклики не лише перед банківською системою, але й перед усією економікою країни. Воєнний стан в Україні суттєво вплинув на всі сфери економіки, включаючи банківську систему. Банківські послуги в цей період стали не лише важливим інструментом для забезпечення фінансової стабільності, а й ключовим елементом для підтримки національної економіки в умовах кризи. Зміни в структурі та обсягах наданих банківських послуг, зокрема, вплив на рівень довіри до банків, доступність фінансування для бізнесу та населення, стали важливими аспектами для дослідження.

Динаміка та структура банківських послуг в Україні за період воєнного стану є важливим аспектом для аналізу функціонування фінансової системи під час кризових ситуацій. Після початку війни в Україні в лютому 2022 року банківська система країни зіткнулася з численними викликами, серед яких зниження економічної активності, зміна структури попиту на фінансові послуги та необхідність адаптації до нових умов ведення бізнесу. Зокрема, особливу увагу варто звернути на зміну кількості та структури комерційних банків, а також на рівень участі іноземних інвесторів у банківському секторі. Ці фактори безпосередньо впливають на доступність банківських послуг для населення та бізнесу, що є критичним для стабільності економіки країни під час воєнного стану (рис. 2.1).

Зміни в структурі банківської системи, зокрема зменшення кількості банків з іноземним капіталом, створюють додаткові виклики для фінансової стабільності країни. Водночас ці зміни можуть призвести до зниження конкуренції на ринку банківських послуг, що, в свою чергу, позначиться на

умовах кредитування та доступності фінансових послуг для бізнесу і населення. У період воєнного стану в Україні банківська система країни зазнала суттєвих змін, спричинених як безпосередньо війною, так і глобальними економічними кризами. Одним із важливих аспектів цієї трансформації є динаміка кількості комерційних банків в Україні та зміни в їхній структурі, зокрема вплив на банки з іноземним капіталом. Оцінка цих змін дозволяє визначити основні тенденції розвитку банківських послуг в умовах воєнного стану.

Рис. 2.1. Динаміка кількості комерційних банків в Україні за період 2022-2024 рр.

Джерело: складено автором за даними [19]

Згідно з даними, у період з 2022 по 2024 рік спостерігається поступове зменшення кількості комерційних банків в Україні. Якщо на 01.01.2022 їх було 71, то на кінець 2024 року кількість зменшилася до 62, що є значним скороченням. Зниження кількості банків є наслідком економічної нестабільності, зокрема, падіння рівня інвестицій, зростання ризиків та низької рентабельності в умовах війни. Крім того, не всі банківські установи

здатні адаптуватися до нових умов, що призводить до їхнього виходу з ринку або зменшення масштабу діяльності.

Особливо важливим є зменшення кількості банків з іноземним капіталом, яке можна спостерігати на прикладі даних за 2022–2024 роки. З 33 банків з іноземним капіталом на 01.01.2022 р. їхня кількість зменшилась до 26 до 01.12.2024 р., що свідчить про значний відтік іноземних інвестицій з українського банківського сектору. Така тенденція є наслідком високого рівня ризиків, пов'язаних із веденням бізнесу в умовах війни, а також загальної економічної нестабільності. Зокрема, банки зі 100% іноземним капіталом зменшили свою кількість з 23 до 19 за той самий період. Це пов'язано з тим, що іноземні інвестори оцінюють високі ризики та невизначеність як ключові фактори, що впливають на їхнє рішення щодо виходу з ринку України або скорочення своєї діяльності [19].

Зменшення кількості банків, зокрема іноземних, в Україні є свідченням того, що воєнний стан має суттєвий вплив на фінансову стабільність країни. Вихід банків з ринку може призвести до зменшення конкуренції на ринку банківських послуг, що в свою чергу позначиться на доступності кредитних ресурсів, вартості послуг та рівні інноваційності банківських продуктів. Водночас існує і певна стабілізація в рамках локальних банків, які зберігають свою присутність і можуть підтримувати економіку через кредитування внутрішніх секторів [3, с. 205].

Протягом останніх років банківська система України зазнає суттєвих трансформаційних змін. Вони зумовлені активним впровадженням новітніх фінансових технологій, посиленням конкуренції тощо. Згідно з даними за період з січня 2019 року по липень 2024 року, кількість банківських відділень в Україні скоротилася на 3 424 одиниці – з 8 509 до 5 085. Нині майже половина всіх відділень (45,13%) належить двом державним банкам: КБ «ПриватБанк» (1120 відділень) та АТ «Ощадбанк» (1175). Загальна частка відділень шести державних банків становить 53,29% (2710 підрозділів).

Серед недержавних банків найбільші мережі мають АТ «Райффайзен Банк» (331 відділення), АТ «Укрсиббанк» (222) та АТ «ПУМБ» (223) [38].

Скорочення кількості банківських відділень майже на 40% за 2022-2024 рр. пояснюється такими факторами: ліквідацією або виключенням з Реєстру банків 12 фінансових установ; наслідками бойових дій, що призвели до закриття відділень у низці регіонів; зміною стратегій банків на оптимізацію мережі, цифровізацію послуг та зростанням популярності онлайн-банкінгу (рис. 2.2).

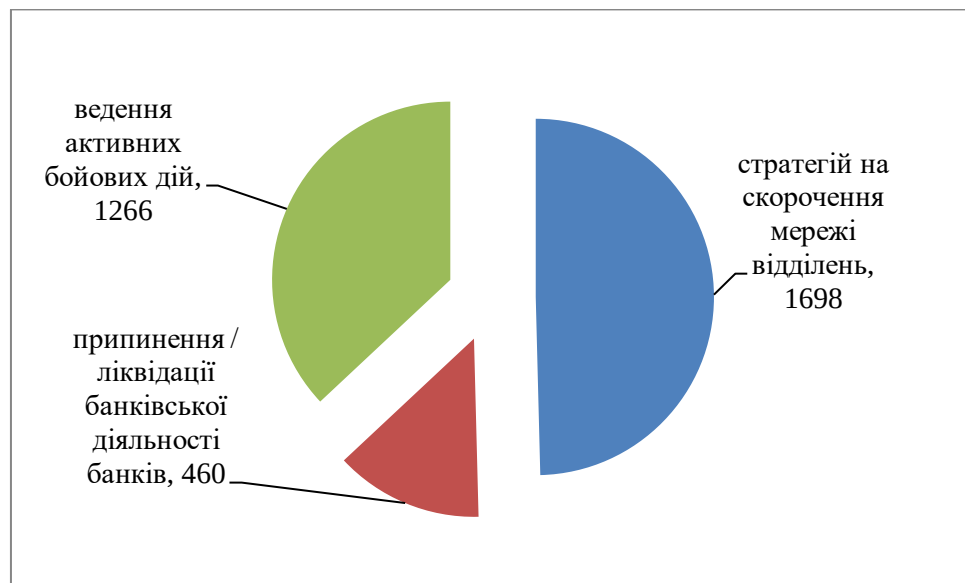

Рис. 2.2. Фактори, що вплинули на закриття відділень у період воєнного стану в Україні

Джерело: складено автором за даними [38]

Закриття відділень впливає на доступність банківських послуг, особливо в сільській місцевості та віддалених регіонах. Відсутність фізичних офісів змушує клієнтів шукати альтернативні варіанти – як серед інших банків, так і серед фінтех-компаній, що пропонують дистанційне обслуговування. Водночас у 2019–2024 роках кількість активних платіжних карток в Україні зросла на 43% (рис. 2.3).

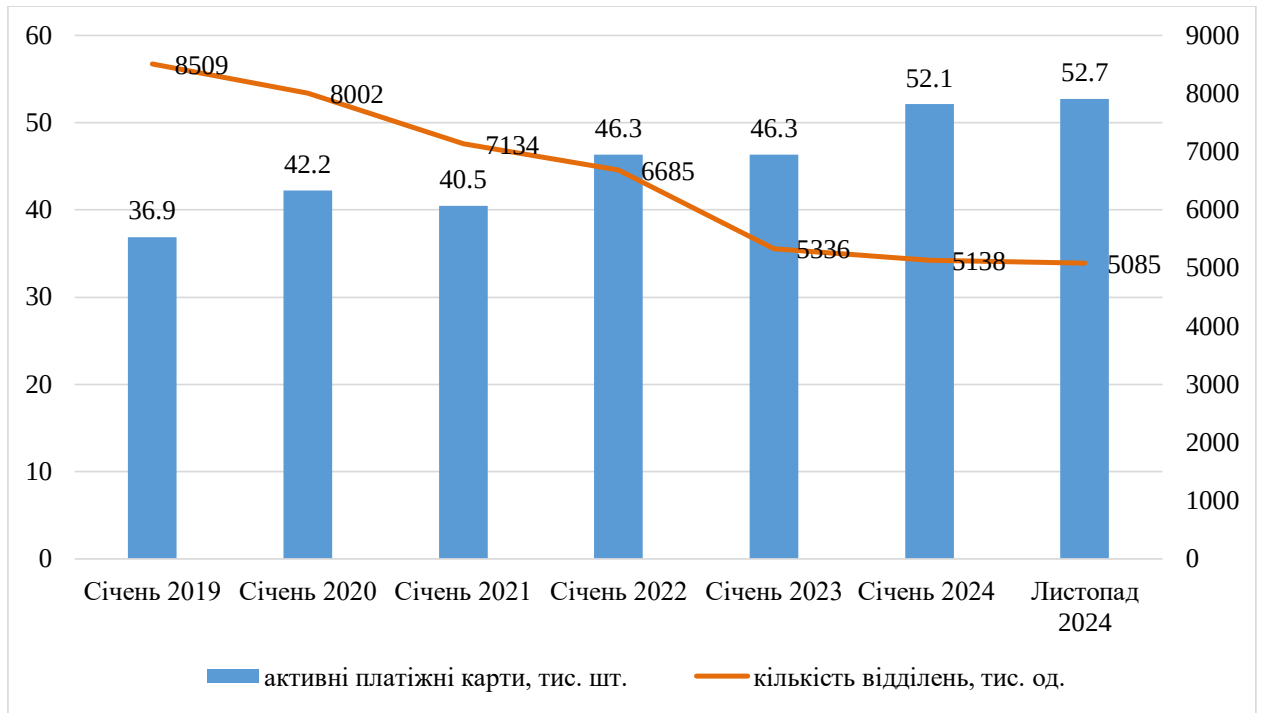

Рис. 2.3. Динаміка кількості активних платіжних карток та кількості відділень банків в Україні за 2019–2024 рр.

Джерело: складено автором за даними [38]

За даними НБУ, у 2023 році 79,5% фізичних осіб користувалися банківськими послугами дистанційно, що свідчить про стрімке поширення цифрових каналів взаємодії з банками. Наприклад, Monobank за цей період збільшив кількість активних карток на 7,6 млн, що становить 944% приросту [38]. Конкурентною перевагою необанку є можливість здійснення більшості операцій через мобільний застосунок, що робить його привабливим для клієнтів. Зважаючи на те, що понад 53% банківських відділень належать державним банкам, решта учасників ринку змушені адаптувати свої бізнес-стратегії, розвиваючи цифрові сервіси, щоб залишатися конкурентоспроможними.

Загальний обсяг активів українських комерційних банків за період з 2022 по 2024 рік демонструє позитивну динаміку зростання. З 2053928 млн грн станом на 01.01.2022 р., активи банків зросли до 3 258 508 млн грн на 01.12.2024 р.. Це свідчить про стабільний ріст банківської системи в умовах війни, що пов'язано з підтримкою банківської ліквідності, змінами в

операціях з іноземною валютою та збільшенням фінансування через депозитні та кредитні операції (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Сумарні активи українських комерційних банків за період
2022-2024 рр., млн. грн**

Показники	Станом на 01.01.2022	Станом на 01.12.2022	Станом на 01.01.2023	Станом на 01.12.2023	Станом на 01.01.2024	Станом на 01.12.2024
Активи (усього)	2053928	2243915	2353592	2748813	2942806	3258508
Активи в іноземній валюті	583717	718523	731394	787156	830554	936291
Загальні активи (не скориговані на резерви)	2358982	2625325	2716883	3107767	3308621	3630724
Загальні активи (не скориговані) в іноземній валюті	679420	825575	819336	873816	922778	1034148
готівкові кошти	75557	76725	75097	78146	79758	97074
банківські метали	384	144	156	174	120	271
Кошти в НБУ	34973	72246	82485	205445	213489	241972
Коррахунки, що відкриті в інших банках	172868	298074	315085	309127	347749	344364
Строкові вклади в інших банках та кредити іншим банкам	60096	46657	51010	72760	57439	116185
Цінні папери	829887	929640	1021520	1312769	1466400	0
Надані кредити	1065347	1075343	1036129	1021786	1024852	1153080
кредити органам державної влади	26973	26005	24809	18173	18349	13237
кредити суб'єктам господарювання	795513	823514	801327	777047	783864	861944
кредити фізичним особам	242633	225746	209944	226565	222590	277789
кредити небанківським фінустановам	228	78	48	2	49	109
Резерви за активними операціями банків	278774	385942	368091	363545	370600	377913

Джерело: складено автором за даними [19]

Особливу увагу привертає збільшення активів в іноземній валюті. Якщо на початку 2022 року ці активи складали 583717 млн грн, то до кінця 2024 року їх обсяг зріс до 936291 млн грн. Це зростання свідчить про високий попит на валютні активи, що є результатом нестабільності на

валютному ринку та спроб банків зберегти стабільність своїх операцій у випадку девальвації національної валюти або економічних коливань. Кількість наданих кредитів також зазнала змін. На початку 2022 року сума наданих кредитів складала 1065347 млн грн, а на кінець 2024 року ця сума зросла до 1153080 млн грн, що свідчить про спроби банків підтримати економічну активність, навіть у умовах війни. При цьому резерви за активними операціями банків значно зросли, що відображає збільшення ризиків, з якими стикаються фінансові установи в умовах воєнного стану. З 278774 млн грн на початку 2022 року резерви зросли до 377913 млн грн на 01.12.2024 р. Зростання активів та кредитних портфелів свідчить про те, що комерційні банки продовжують активно працювати, забезпечуючи економіку необхідними фінансовими послугами, навіть у важких умовах. Однак зростання резервів також вказує на те, що банки стикаються з високими ризиками, що зумовлено війною та її наслідками для економіки. Водночас, зменшення кількості банків, зокрема іноземних, може призвести до зменшення конкуренції, що може вплинути на доступність і вартість банківських послуг для кінцевих споживачів.

За 2022–2024 рр. українські комерційні банки продемонстрували позитивну динаміку росту своїх активів, що свідчить про здатність банківського сектору адаптуватися до умов воєнного стану та зберігати стабільність у своїй діяльності. Активи в іноземній валюті зазнали значного зростання, що є реакцією на нестабільність національної валюти та прагнення банків до диверсифікації своїх активів [8, с. 118]. Зростання наданих кредитів і резервів за активними операціями вказує на спроби банків підтримати економіку, водночас збільшуючи страхування своїх операцій у разі погіршення ситуації. Загалом, банківський сектор залишається важливим інструментом підтримки економіки, проте для збереження стабільності необхідно враховувати високі ризики, зокрема в контексті обмежень на діяльність іноземних банків та змін в економічній політиці [10].

Пасиви банків є однією з основних складових їхньої фінансової звітності та важливим індикатором для оцінки стабільності банківської системи [12, с. 231]. Вони відображають зобов'язання банків, що включають капітал, депозити та інші фінансові зобов'язання, що дозволяють фінансувати активи банків і забезпечувати їхню ліквідність [15, с. 103]. У період воєнного стану в Україні банківська система зазнала значних змін, зокрема в частині структури пасивів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Сумарні пасиви українських комерційних банків за період
2022-2024 рр., млн. грн**

Показники	Станом на 01.01.2022	Станом на 01.12.2022	Станом на 01.01.2023	Станом на 01.12.2023	Станом на 01.01.2024	Станом на 01.12.2024
Пасиви (усього)	2053928	2243915	2353592	2748813	2942806	3258508
Капітал	255678	218910	218549	337407	296797	409246
статутний капітал	481535	407022	407021	404751	404751	406208
Зобов'язання банків	1798250	2025006	2135043	2411406	2646009	2849263
Зобов'язання банків в іноземній валюті	613893	783823	798701	815303	867509	968642
кошти суб'єктів господарювання	758434	838362	889526	1142474	1260155	1369768
у т.ч. строкові кошти суб'єктів господарювання	137417	131011	139196	274174	285282	306239
кошти фізичних осіб	727022	889485	933553	1034224	1084281	1189364
у т.ч. строкові кошти фізичних осіб	314026	315697	326655	379760	389621	413556
кошти небанківських фінустанов	41410	51645	53188	53438	61741	61704
у т.ч. строкові кошти небанківських фінустанов	17926	21125	22205	27990	30953	32929

Джерело: складено автором за даними [19]

Протягом 2022–2024 років сумарні пасиви українських комерційних банків демонструють стійке зростання. Наприклад, з 2053928 млн грн станом на 01.01.2022 р. пасиви зросли до 3258508 млн грн на 01.12.2024 р., що

вказує на загальний позитивний тренд зростання зобов'язань банків. Це є результатом збільшення попиту на фінансові послуги під час війни, необхідності збереження ліквідності та стабільності банківської системи. Різке економічне напруження в умовах війни, зміни в валютних курсах, а також зміщення у попиті на банківські послуги могли вплинути на структуру зобов'язань українських комерційних банків.

Капітал комерційних банків також зазнав значних змін протягом досліджуваного періоду. Якщо на початку 2022 року він складав 255678 млн грн, то на 01.12.2024 р. цей показник зросла до 409246 млн грн. Це вказує на стабільне нарощування власних коштів банків, що є важливим фактором для забезпечення їх фінансової стійкості, особливо в умовах високих економічних ризиків, пов'язаних з війною. Водночас, важливо відзначити коливання значення статутного капіталу, яке знизилося на початку 2022 року і залишилося відносно стабільним до кінця 2024 року.

Зобов'язання перед фізичними та юридичними особами є основною складовою пасивів українських банків. Показник зобов'язань перед юридичними особами за період 2022–2024 років зріс з 758434 млн грн до 1369768 млн грн, що є наслідком збільшення депозитів та інших коштів, розміщених суб'єктами господарювання в банках. Аналогічно, зобов'язання перед фізичними особами також зросли з 727022 млн грн до 1189364 млн грн. Цей ріст можна пояснити підвищенням заощаджень населення на фоні економічної невизначеності та бажанням зберегти свої кошти в більш безпечних формах [20; 21].

Зобов'язання банків в іноземній валюті також зростали протягом аналізованого періоду, з 613893 млн грн на 01.01.2022 р. до 968642 млн грн на 01.12.2024 р. [22, с. 151]. Це свідчить про підвищення попиту на валютні депозити, що є реакцією на високі ризики девальвації національної валюти в умовах воєнного стану. Кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб, розміщені в іноземній валюті, могли б бути використані як захист від валютних коливань [16].

Протягом 2022–2024 років українські комерційні банки демонструють стійке зростання пасивів, що свідчить про їх здатність залучати кошти для фінансування активів навіть в умовах війни. Капітал банків зростає, що є результатом збільшення стабільності банківської системи, а також підвищенням власних коштів банків для забезпечення ліквідності в умовах високих економічних ризиків. Значне зростання зобов'язань перед фізичними та юридичними особами вказує на підвищення довіри до банківської системи та збереження тенденції до заощаджень у вигляді депозитів та інших коштів. Зобов'язання банків в іноземній валюті також збільшилися, що відображає зміну у валютній політиці банків та потребу в збереженні ліквідності за допомогою валютних ресурсів [32].

Фінансовий сектор України відіграє ключову роль у забезпеченні макроекономічної стабільності, особливо в умовах воєнного стану. Банківська система продемонструвала високу стійкість та адаптивність до кризових умов, що знайшло своє відображення у динаміці доходів банків. Табл. 2.3 відображає зміну доходів українських банків у період воєнного стану протягом 2022-2024 років, дозволяючи оцінити тенденції та основні чинники, які впливали на фінансові результати банківського сектору [34, с. 134; 39, с. 252].

В аналізі враховані загальні доходи банків, а також їхні основні складові: процентні та комісійні доходи, доходи від переоцінки та операцій купівлі-продажу, інші операційні доходи, інші доходи та повернення списаних активів [10]. Дослідження динаміки цих показників дозволяє зробити висновки щодо змін у структурі доходів банків, адаптації до кризових умов та ролі фінансових інструментів у забезпеченні стабільності банківської системи.

Таблиця 2.3

Динаміка та структура доходів банків України в період воєнного стану (млн. грн)

2022 рік	січень	січень- лютий	січень- березень	січень- квітень	січень- травень	січень- червень	січень- липень	січень- серпень	січень- вересень	січень- жовтень	січень- листопад	січень- грудень
ДОХОДИ	24 944	49 546	70 938	88 608	116 514	147 846	189 082	227 477	255 080	286 899	322 053	357 549
процентні доходи	16 445	31 009	6064	61142	76957	93 757	112 375	130 846	151 024	172 306	194 010	217 053
комісійні доходи	7 941	15 506	19 847	24 465	31 032	37 468	44 154	51 164	59 804	68 040	76 461	85 622
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	-42	1 933	2 141	-367	4 617	11 997	27 214	39 617	37 100	38 260	42 287	43 482
інші операційні доходи	410	761	2 294	2 673	3 122	3 577	4 049	4 374	4 794	5 786	6 398	8 126
інші доходи	90	140	363	452	504	720	906	1 013	1 666	1 771	2 102	2 413
повернення списаних активів	101	197	229	243	281	328	383	463	692	736	796	853
2023 рік	січень	січень- лютий	січень- березень	січень- квітень	січень- травень	січень- червень	січень- липень	січень- серпень	січень- вересень	січень- жовтень	січень- листопад	січень- грудень
ДОХОДИ	38 650	65 825	104 435	136 390	171 743	209 812	249 574	289 289	326 765	365 268	404 735	446 737
процентні доходи	23 765	44 436	68146	91 349	116 144	140 945	168 025	195 413	221 721	248 589	275 587	304 437
комісійні доходи	8 307	15 582	23 501	30 960	39 211	47 234	54 886	63 403	70 479	79 211	87 779	97 572
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	5 932	4 649	10 588	11 190	11 754	16 296	17 642	20 408	23 816	25 711	28 929	30 264
інші операційні доходи	506	883	1 536	1 940	3 039	3 439	6 941	7 489	7 868	8 432	8 803	8 364
інші доходи	76	141	422	501	993	1 164	1 268	1 342	1 478	1 589	1 715	4 043
повернення списаних активів	64	133	242	451	602	734	813	1 233	1 403	1 736	1 921	2 056
2024 рік	січень	січень- лютий	січень- березень	січень- квітень	січень- травень	січень- червень	січень- липень	січень- серпень	січень- вересень	січень- жовтень	січень- листопад	січень- грудень
ДОХОДИ	42 148	78 565	120680	159 999	204 534	247 752	293 749	337 703	379 436	420 653	463 792	507 301
процентні доходи	28 993	56 134	84 944	113 619	143 195	171 920	201 805	231 595	260 797	290 746	319 956	351 588
комісійні доходи	8 269	16 538	25 317	34 271	43 294	52 178	61 575	71 027	80 706	90 282	99 782	110 710
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	3 794	3 900	7 915	8 464	13 494	18 518	23 981	28 128	30 950	30 036	33 300	34 403
інші операційні доходи	820	1 419	1570	2 142	2 745	3 153	3 626	3 914	4 195	5 237	6 072	6 541
інші доходи	125	239	476	890	1 032	1 035	1 675	1 802	1 404	2 794	2 976	1 967
повернення списаних активів	147	334	458	613	773	947	1 088	1 237	1 383	1 559	1 705	2 092

Джерело: складено автором за даними [19]

У 2022 році спостерігалось поступове зростання доходів банків, починаючи з 24944 млн грн у січні до 357549 млн грн у грудні. У 2023 році темпи зростання суттєво прискорилися, що відображає стабілізацію фінансового сектору. Доходи за рік зросли до 446737 млн грн. У 2024 році тенденція зростання продовжилася, і загальні доходи банків на кінець року сягнули 507301 млн грн.

Основне джерело доходів банків – процентні доходи – демонструвало стабільний ріст. У 2022 році вони становили 217053 млн грн, у 2023 році – 304437 млн грн, а у 2024 році – 351588 млн грн. Зростання процентних доходів свідчить про активне кредитування та підвищення дохідності банківських активів.

Комісійні доходи банків також збільшувалися: з 85622 млн грн у 2022 році до 97572 млн грн у 2023 році та 110710 млн грн у 2024 році, що пов'язано із збільшенням безготівкових розрахунків, активним використанням цифрових банківських послуг та зростанням обсягів міжнародних фінансових операцій.

У 2022 році результат від переоцінки та операцій купівлі-продажу був нестабільним, із негативними значеннями в окремі місяці (-42 млн грн у січні та -367 млн грн у квітні). У 2023 році відбулося покращення – загальний результат зріс до 30264 млн грн, а у 2024 році – до 34403 млн грн, що свідчить про ефективне управління валютними ризиками та успішні інвестиційні стратегії банків.

Показники інших операційних доходів та повернення списаних активів демонстрували позитивну динаміку, хоча їхній внесок у загальні доходи банків був менш значущим. У 2024 році повернення списаних активів сягнуло 2 092 млн грн, що свідчить про покращення якості кредитного портфеля банків.

Попри кризові явища, фінансовий сектор України продемонстрував високу стійкість. Загальні доходи банків зросли з 357549 млн грн у 2022 році до 507301 млн грн у 2024 році. Процентні доходи залишаються основним

джерелом прибутку банків, що свідчить про активність кредитного ринку. Комісійні доходи також суттєво зросли, що демонструє збільшення обсягу безготівкових операцій та цифрових банківських сервісів. У 2024 р., в порівнянні з 2022 роком, банки змогли покращити результати від операцій купівлі-продажу та переоцінки активів, що свідчить про ефективні фінансові стратегії. Поступове зростання повернення списаних активів вказує на покращення управління проблемними кредитами та зміцнення фінансової стійкості банків. Загалом, аналіз динаміки доходів банківського сектору України в період воєнного стану свідчить про адаптацію банківської системи до нових викликів та стабільне зростання фінансових показників [44, с. 264].

Аналіз динаміки витрат та чистого прибутку (збитку) банківської системи України в період воєнного стану є ключовим для оцінки фінансової стабільності та ефективності функціонування банківського сектору. В умовах повномасштабної війни банки зіткнулися з рядом викликів, включаючи зміну структури витрат, необхідність формування резервів під потенційні збитки, коливання прибутковості та вплив державного регулювання.

Представлена в таблиці 2.4 інформація відображає тенденції витрат та чистого прибутку банків України у 2022-2024 роках. Увагу варто звернути на ключові компоненти витрат: процентні, комісійні, операційні витрати, загальні адміністративні витрати, інші витрати та податкові зобов'язання. Крім того, важливим фактором є обсяг відрахувань у резерви, який безпосередньо впливає на фінансові результати банківської системи.

Динаміка чистого прибутку (збитку) дозволяє оцінити, як змінювалася прибутковість банків у відповідь на економічні виклики, зокрема зміни регуляторних вимог, загальну макроекономічну ситуацію та рівень фінансової стійкості клієнтів [45, с. 327]. Важливо визначити, чи відновлювався банківський сектор після початкових шоків воєнного стану та які фактори сприяли зростанню прибутковості у 2023-2024 роках.

Таблиця 2.4

Динаміка витрат та чистого прибутку (збитку) банків України в період воєнного стану (млн. грн)

2022 рік	січень	січень- лютий	січень- березень	січень- квітень	січень- травень	січень- червень	січень- липень	січень- серпень	січень- вересень	січень- жовтень	січень- листопад	січень- грудень
ВИТРАТИ	17 800	39 632	71 091	96 034	117 824	152 493	185 693	219 043	247 710	275 920	302 623	335 628
процентні витрати	4 623	8 773	13 392	17 735	22 135	27 256	33 227	39 058	45 386	52 009	58 518	65 358
комісійні витрати	2 967	6 719	9 047	11 309	13 914	16 534	18 846	21 930	24 955	28 196	31 991	35 449
інші операційні витрати	1 140	2 479	4 059	5 352	6 469	7 622	9 177	10 412	12 340	13 698	15 196	17 875
загальні адміністративні витрати	6 243	13 561	21 841	27 771	33 629	40 013	45 862	51 964	58 562	65 930	72 892	82 434
інші витрати	335	712	1 139	1 434	1 602	1 997	2 181	2 405	3 185	3 569	3 916	5 951
відрахування в резерви	1 575	5 719	21 558	32 725	39 192	57 866	73 578	89 429	98 973	106 983	113 003	121 204
податок на прибуток	915	1 671	53	-293	883	1 205	2 822	3 845	4 309	5 535	7 107	7 356
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК (ЗБИТОК)	7 145	9 913	-152	-7 426	-1 310	-4 647	3 389	8 434	7 370	10 978	19 429	21 921
2023 рік	січень	січень- лютий	січень- березень	січень- квітень	січень- травень	січень- червень	січень- липень	січень- серпень	січень- вересень	січень- жовтень	січень- листопад	січень- грудень
ВИТРАТИ	23 956	44 347	70 080	92 393	118 154	142 164	166 396	194 219	216 910	242 567	274 184	363 699
процентні витрати	7 245	14 000	21 932	29 942	38 591	47 324	56 680	66 161	75 153	84 346	93 369	103 043
комісійні витрати	3 895	7 487	10 522	14 004	18 398	21 632	25 443	30 039	33 743	37 850	42 189	46 457
інші операційні витрати	1 075	2 445	4 266	5 890	7 558	9 262	10 446	11 917	12 228	13 646	15 063	18 481
загальні адміністративні витрати	6 417	13 202	20 925	28 295	35 500	43 075	50 102	57 432	65 166	73 186	81 366	92 325
інші витрати	561	1 182	1 755	2 386	3 071	3 842	4 467	5 143	5 923	6 587	7 370	8 727
відрахування в резерви	2 488	2 517	3 958	3 359	4 680	4 595	4 902	6 524	5 696	4 908	8 654	17 657
податок на прибуток	2 275	3 514	6 723	8 517	10 355	12 435	14 356	17 004	19 001	22 046	26 173	77 009
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК (ЗБИТОК)	14 694	21 478	34 355	43 997	53 589	67 648	83 178	95 070	109 855	122 701	130 550	83 039
2024 рік	січень	січень- лютий	січень- березень	січень- квітень	січень- травень	січень- червень	січень- липень	січень- серпень	січень- вересень	січень- жовтень	січень- листопад	січень- грудень
ВИТРАТИ	25 385	52 667	80 796	107 933	136 566	168 829	200 134	231 622	262 225	295 099	332 707	403 598
процентні витрати	9 940	19 358	29 365	39 370	49 442	59 038	69 042	78 855	88 265	97 906	107 298	117 265
комісійні витрати	3 545	7 783	11 750	16 225	20 715	25 032	29 951	34 920	38 918	44 025	48 879	53 803
інші операційні витрати	1 265	2 624	3 816	5 505	6 786	8 206	10 322	11 851	13 745	15 325	16 701	19 489
загальні адміністративні витрати	7 560	15 679	24 403	33 270	41 847	50 756	59 815	68 683	78 227	87 819	97 608	110 825
інші витрати	630	1 295	1 964	2 588	3 327	4 099	4 798	5 456	6 246	6 952	7 694	8 900
відрахування в резерви	-1 253	-121	-800	-1 972	-2 054	-213	377	1 153	1 811	5 605	10 008	9 600
податок на прибуток	3 698	6 051	10 297	12 947	16 502	21 912	25 828	30 705	35 013	37 466	44 519	83 718
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК (ЗБИТОК)	16 762	25 897	39 884	52 067	67 968	78 922	93 616	106 081	117 211	125 554	131 085	103 703

Джерело: складено автором за даними [19]

У 2022 році банківський сектор України зазнав суттєвих втрат, що відобразилося у різких коливаннях чистого прибутку. Перші місяці війни супроводжувалися значним зростанням витрат, особливо за рахунок формування резервів під збитки. Зокрема, у березні 2022 року чистий фінансовий результат банківської системи був від'ємним (-152 млн грн), а в квітні він значно погіршився (-7426 млн грн). Це було зумовлено необхідністю покриття ризиків, пов'язаних із кредитними портфелями та зниженням платоспроможності позичальників. Однак наприкінці 2022 року ситуація стабілізувалася, і річний прибуток банків становив 21 921 млн грн.

У 2023 році спостерігається позитивна динаміка чистого прибутку. Уже в січні чистий прибуток банків зріс до 14694 млн грн, а в грудні досягнув 83039 млн грн. Витрати також збільшувалися, однак їх зростання було більш збалансованим, порівняно з 2022 роком. Це свідчить про адаптацію банків до нових економічних умов, ефективніше управління ризиками та відновлення кредитної активності.

У 2024 році тенденція до зростання прибутку збереглася. У січні чистий прибуток банків становив 16 762 млн грн, а за підсумками року – 103703 млн грн. Витрати також зросли, однак їхня структура зазнала певних змін: зменшилися відрахування в резерви (у деякі місяці були навіть від'ємними), що свідчить про покращення якості активів банків. Водночас суттєво зросли процентні витрати, що пов'язано із залученням депозитів під вищі ставки та загальною політикою НБУ щодо підтримки ліквідності банківського сектору.

Суттєві коливання прибутковості банків у 2022 році пояснюються значними втратами в перші місяці війни через необхідність формування резервів та зменшення ділової активності. Однак до кінця року сектор частково відновив прибутковість. Позитивна динаміка у 2023-2024 роках свідчить про адаптацію банківської системи до умов воєнного стану. Фінансові установи змогли оптимізувати витрати, знизити ризики, відновити кредитування та ефективніше управляти активами. Зростання процентних

витрат у 2023-2024 роках вказує на активізацію залучення депозитів та загальну тенденцію до підвищення процентних ставок. Це могло бути пов'язано як із монетарною політикою НБУ, так і зі збільшенням вартості фінансових ресурсів. Зменшення відрахувань у резерви в 2024 році є позитивним сигналом, що вказує на покращення кредитного портфеля банків та зниження рівня ризикових активів. Зростання адміністративних витрат та інших операційних витрат свідчить про необхідність адаптації банків до нових умов, зокрема, впровадження цифрових технологій, розширення персоналу для обслуговування клієнтів та підвищення операційних витрат унаслідок інфляційного тиску.

Загалом, банківська система України продемонструвала високу стійкість, поступово адаптуючись до умов воєнного стану та забезпечуючи стабільне зростання прибутковості. Це свідчить про ефективність регуляторних заходів, підтримку банківського сектору з боку держави та підвищення довіри з боку клієнтів.

Отже, проведений аналіз банківської системи України в період воєнного стану показує, що незважаючи на складні економічні умови, які спричинила війна, спостерігається збільшення витрат, зокрема процентних і комісійних, а також зростання адміністративних витрат, що зумовлене необхідністю адаптації банківських установ до нових умов. Водночас чистий прибуток банків змінюється від збитку до стабільного росту, особливо в 2023 році, коли почали спостерігатися позитивні фінансові результати. Зростання витрат і відрахувань у резерви, а також збільшення податку на прибуток вказують на складну ситуацію для банків, але водночас збереження прибутковості в певні періоди вказує на здатність банківської системи адаптуватися до кризових умов.

2.2. Вплив воєнних дій на кредитну та депозитну діяльність банків

Повномасштабна військова агресія російської федерації, що розпочалася у 2022 році, стала потужним дестабілізуючим фактором для економіки України, зокрема для її банківської системи. Воєнні дії спричинили значні зміни як у кредитній, так і в депозитній діяльності фінансових установ. Високий рівень невизначеності, руйнування інфраструктури, міграція населення та порушення економічних зв'язків безпосередньо вплинули на здатність та бажання позичальників обслуговувати кредити, а вкладників – зберігати кошти в банках. Аналіз динаміки основних показників кредитно-депозитної діяльності комерційних банків протягом 2022-2024 років є ключовим для розуміння адаптації фінансової системи до нових реалій та оцінки її стійкості в умовах триваючої війни. Табл. 2.5 відображає динаміку ключових показників, що характеризують кредитну та депозитну діяльність банків України протягом 2022-2024 років.

Таблиця 2.5

Динаміка основних показників, що характеризують кредитну та депозитну діяльність банків України за 2022-2024 рр., млн грн

Показник	2022	2023	Зміна за рік (абс.)	Зміна за рік (%)	2024	Зміна за рік (абс.)	Зміна за рік (%)
1	2	3	4	5	6	7	8
Активи (усього)	2243915	2748813	504898	22,5	3258508	509695	18,5
Активи в іноземній валюті	718523	787156	68633	9,6	936291	149135	19,0
Загальні активи (не скориговані на резерви)	2625325	3107767	482442	18,4	3630724	522957	16,8
Загальні активи (не скориговані) в іноземній валюті	825575	873816	48241	5,9	1034148	160332	18,3
готівкові кошти	76725	78146	1421	1,8	97074	18928	24,2
банківські метали	144	174	30	20,8	271	97	55,7
Кошти в НБУ	72246	205445	133199	184,4	241972	36527	17,8

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4	5	6	7	8
Коррахунки, що відкриті в інших банках	298074	309127	11053	3,7	344364	35237	11,4
Строкові вклади в інших банках та кредити іншим банкам	46657	72760	26103	55,9	116185	43425	59,7
Цінні папери	929640	1312769	383129	41,2	1568591	255822	19,5
Надані кредити (усього)	1075343	1021786	-53557	-5,0	1153080	131294	12,9
кредити органам державної влади	26005	18173	-7832	-30,1	13237	-4936	-27,2
кредити суб'єктам господарювання	823514	777047	-46467	-5,6	861944	84897	10,9
кредити фізичним особам	225746	226565	819	0,4	277789	51224	22,6
кредити небанківським фінустановам	78	2	-76	-97,4	109	107	5350,0
Резерви за активними операціями банків	385942	363545	-22397	-5,8	377913	14368	3,9

Джерело: складено автором за даними [20]

Загалом, протягом досліджуваного періоду спостерігалось зростання сукупних активів банків, що свідчить про певну адаптацію та відновлення банківської системи після першого шоку 2022 року. Так, активи зросли з 2243,9 млрд грн у 2022 році до 3258,5 млрд грн у 2024 році. Значну частку в активах займають кошти в іноземній валюті, обсяг яких також демонстрував зростання, особливо у 2024 році, що може бути пов'язано з валютними переоцінками та надходженням міжнародної допомоги.

Щодо пасивних операцій, зростання коштів у Національному банку України у 2023 році може відображати збільшення резервних вимог або активне використання інструментів рефінансування. Обсяг коштів на кореспондентських рахунках та строкових вкладів в інших банках також зростав, що свідчить про відновлення міжбанківського кредитування та ліквідності на ринку. Значне зростання інвестицій банків у цінні папери протягом усього періоду, ймовірно, пов'язане з активною купівлею

державних облігацій як інструменту підтримання ліквідності та отримання доходу в умовах обмеженого кредитування реального сектору.

Кредитна діяльність банків зазнала суттєвих змін. Загальний обсяг наданих кредитів скоротився у 2023 році, що є наслідком підвищених кредитних ризиків, зниження платоспроможності позичальників та обережної кредитної політики банків в умовах воєнних дій. Зменшення кредитування органів державної влади може бути пов'язане зі змінами в бюджетному фінансуванні. Кредитування суб'єктів господарювання також скоротилося у 2023 році, відображаючи негативний вплив війни на бізнес-активність. Водночас, кредитування фізичних осіб залишалося відносно стабільним у 2023 році та показало значне зростання у 2024 році, що свідчить про поступове відновлення споживчого попиту та готовність банків до роздрібного кредитування.

Зростання резервів за активними операціями у 2022 році відображає необхідність формування буферів для покриття потенційних збитків від погіршення якості кредитних портфелів. Зменшення резервів у 2023 році може бути пов'язане зі стабілізацією ситуації або змінами в оцінці кредитних ризиків, а їхнє незначне зростання у 2024 році – з подальшим нарощуванням кредитування. Загалом, динаміка основних показників свідчить про складний та неоднозначний вплив воєнних дій на кредитну та депозитну діяльність банківської системи України, що характеризується зростанням активів, переорієнтацією на менш ризикові інструменти та поступовим відновленням кредитування у 2024 році після спаду у 2023 році.

Протягом періоду дії воєнного стану в Україні активізувалася державна програма підтримки кредитування бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%». За інформацією станом на 19 лютого поточного року, в рамках цієї ініціативи було видано 46579 пільгових кредитів на загальну суму 187,2 мільярда гривень. Значна частина цієї підтримки була надана банками державного сектору, які видали 34 693 кредити на суму 95,1 мільярда гривень.

Розподіл виданих кредитних коштів за цільовим призначенням свідчить про спрямованість програми на підтримку різних потреб бізнесу в умовах воєнної економіки. Зокрема, 13,87 мільярда гривень було спрямовано на інвестиційні проекти, 8,85 мільярда гривень – на антикризові заходи для підтримки ліквідності підприємств, а 3,72 мільярда гривень використано для рефінансування раніше отриманих кредитних зобов'язань. Значний обсяг фінансування – 36,48 мільярда гривень – отримали сільськогосподарські товаровиробники, що підкреслює важливість підтримки аграрного сектору. Найбільший обсяг коштів – 57,8 мільярда гривень – було надано на «антивоєнні цілі», що, ймовірно, включає підтримку підприємств, які зазнали безпосереднього впливу бойових дій або працюють на потреби оборони. Загалом, з моменту запуску програми «Доступні кредити 5-7-9%» було укладено 81401 кредитний договір на загальну суму 276,9 мільярда гривень, з яких державними банками підписано 55169 договорів на суму 121,8 мільярда гривень [19].

Реалізацією програми опікується Фонд розвитку підприємництва (ФРП), засновником та єдиним учасником якого є Уряд України в особі Міністерства фінансів, що здійснює координацію всіх аспектів діяльності фонду. ФРП співпрацює з 45 банківськими установами в рамках державної програми. Держава продовжує виконувати свої зобов'язання щодо компенсаційних виплат бізнесу за укладеними кредитними угодами.

З метою розширення доступу підприємців до державної підтримки, у грудні минулого року за ініціативи Міністерства фінансів Уряд вніс ряд змін до нормативних документів, що регулюють програму «5-7-9%». Ключовими змінами стали зняття обмежень на отримання підтримки для певних категорій підприємств, які постраждали від бойових дій. Крім того, відповідно до домовленостей з Міжнародним валютним фондом, програму було сфокусовано виключно на підтримці мікро-, малих та середніх підприємств (ММСП). Слід також зазначити, що у березні 2023 року Уряд прийняв постанову №229, спрямовану на оптимізацію програм «Доступні

кредити 5-7-9%» та «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» в умовах воєнного стану. Додатково, наприкінці 2023 року було офіційно запущено програму «Доступний факторинг» як новий фінансовий інструмент у рамках «Доступних кредитів 5-7-9%», спрямований на забезпечення ММСП оборотним капіталом (додатки Б та В).

Макроекономічна нестабільність, високий рівень невизначеності та військові ризики зумовили зміни у поведінці вкладників – резидентів та нерезидентів – та структурі їхніх депозитних портфелів. Розглядаючи депозити резидентів, слід зазначити (табл. 2.6), що протягом 2022-2024 років спостерігалася загальна тенденція до зростання обсягу коштів на депозитних рахунках. Однак, динаміка за секторами економіки була неоднорідною. Зміни в залишках коштів інших фінансових корпорацій, сектору загального державного управління, нефінансових корпорацій, а також домашніх господарств та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, відображають їхню різну реакцію на воєнні ризики та економічні виклики. Зокрема, аналіз розподілу вкладів страхових корпорацій та пенсійних фондів порівняно з іншими фінансовими установами, а також державних і приватних нефінансових підприємств, дає змогу глибше зрозуміти особливості фінансової поведінки різних категорій резидентів в умовах кризи.

Структура депозитів інших фінансових корпорацій за строками погашення (табл. 2.7) є важливим індикатором їхніх очікувань щодо майбутньої економічної ситуації та потреб у ліквідності. Протягом досліджуваного періоду спостерігалися певні коливання у співвідношенні коротко- та довгострокових вкладів. Зміни у схильності страхових корпорацій та пенсійних фондів до розміщення коштів на різні терміни порівняно з іншими фінансовими корпораціями можуть відображати різницю в їхніх зобов'язаннях та стратегіях управління активами в умовах воєнної невизначеності.

Таблиця 2.6

Депозити резидентів у розрізі секторів економіки під час воєнного стану за 2022-2024 рр., млн грн

Період	Усього	у тому числі											
		інші фінансові корпорації			сектор загального державного управління			нефінансові корпорації			домашні господарства та НКОДГ		
		усього	страхові корпорації та пенсійні фонди	інші	усього	центральні органи державного управління	регіональні та місцеві органи державного управління	усього	державні нефінансові корпорації	інші нефінансові корпорації	усього	у тому числі	
												домашні господарства	некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства
залишки коштів на кінець періоду, млн грн													
2022	1893851	56952	24129	32822	59768	57527	2241	703538	95185	608353	1073593	1045731	27862
2023	2395074	67182	27059	40122	35388	33030	2357	1031122	164300	866822	1261383	1228546	32837
2024	2777686	77213	31326	45887	50544	43702	6843	1227642	212381	1015261	1422286	1381875	40411

Джерело: складено автором за даними [19]

Таблиця 2.7

**Депозити інших фінансових корпорацій у розрізі строків погашення під час воєнного стану за 2022-2024 рр.,
млн грн**

Період	Усього	у тому числі за строками				у тому числі									
						страхові корпорації та пенсійні фонди					інші				
						усього	у тому числі за строками				усього	у тому числі за строками			
		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років
2022	56952	32060	21991	2702	199	24129	5748	16250	2016	115	32822	26312	5741	686	83
2023	67182	32314	33361	1385	122	27059	5315	20473	1220	52	40122	26999	12889	165	70
2024	77213	36915	38132	1651	516	31326	6093	23431	1369	433	45887	30822	14700	281	83

Джерело: складено автором за даними [19]

Депозити нерезидентів відіграють значну роль у забезпеченні валютної ліквідності банківської системи. Аналіз їхньої структури за видами валют та строками погашення (табл. 2.8) демонструє зміни в довірі іноземних інвесторів та контрагентів до української фінансової системи під час воєнного стану. Коливання обсягів депозитів у національній та іноземній валютах, а також їхній розподіл за терміновістю, можуть бути індикатором настроїв міжнародної спільноти та їхніх очікувань щодо стабілізації економічної ситуації в Україні.

Детальніший розгляд депозитів нерезидентів в іноземній валюті у розрізі основних валют – долара США, євро та інших (табл. 2.9) – дозволяє оцінити валютні ризики та ліквідність банківської системи в кожній конкретній валюті. Аналіз строкової структури цих депозитів відображає переваги нерезидентів щодо розміщення коштів у різних валютах на короткі чи довгі терміни. Зміни у валютній структурі іноземних депозитів можуть бути пов'язані з коливаннями курсів валют, змінами в міжнародній економічній кон'юнктурі та рівнем довіри до української економіки в умовах війни.

У депозитній сфері, незважаючи на значні безпекові та економічні ризики, спостерігалось загальне зростання обсягу коштів на депозитних рахунках резидентів протягом 2022-2024 років. Це свідчить про певну довіру населення та бізнесу до банківської системи, а також про пошук безпечних інструментів для збереження коштів в умовах війни. Динаміка за секторами економіки була неоднорідною, відображаючи різну адаптацію різних категорій вкладників до нових реалій. Депозити нерезидентів демонстрували помірне зростання, з тенденцією до збільшення частки іноземної валюти та перевагою короткострокових вкладень, що відображає їхню обережну поведінку та прагнення мінімізувати ризики в умовах високої невизначеності.

Таблиця 2.8

Депозити нерезидентів у розрізі видів валют і строків погашення під час воєнного стану за 2022-2024 рр.,
млн грн

Період	Усього	у тому числі за строками				у тому числі									
						у національній валюті					в іноземній валюті				
		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років	усього	у тому числі за строками				усього	у тому числі за строками			
на вимогу	до 1 року						від 1 року до 2 років	більше 2 років	на вимогу	до 1 року		від 1 року до 2 років	більше 2 років		
2022	29990	26965	1417	932	676	16085	15285	567	213	20	13905	11680	850	719	656
2023	32816	27983	2988	937	908	18315	16154	1532	557	72	14501	11829	1456	380	835
2024	36211	24859	9721	724	907	21465	12979	8043	416	27	14745	11880	1678	309	879

Джерело: складено автором за даними [19]

Таблиця 2.9

Депозити нерезидентів в іноземній валюті, у розрізі валют і строків погашення під час воєнного стану за
2022-2024 рр., млн грн

Період	Усього	у тому числі														
		долар США	у тому числі за строками				євро	у тому числі за строками				інші валюти	у тому числі за строками			
			на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років
2022	13905	10030	8701	585	365	379	3539	2847	259	155	278	336	132	6	199	—
2023	14501	10285	8588	1119	208	370	3815	3076	330	172	237	401	165	7	—	228
2024	14745	9847	7967	1284	263	334	4485	3755	385	46	299	413	157	10	—	246

Джерело: складено автором за даними [19]

Отже, загалом, банківська система України продемонструвала певну стійкість та здатність до адаптації в умовах безпрецедентних викликів, спричинених воєнними діями. Зростання активів, поступове відновлення кредитування у 2024 році та зростання депозитної бази свідчать про певні позитивні тенденції. Однак, подальша стабільність та розвиток кредитно-депозитної діяльності значною мірою залежатимуть від подальшого розвитку воєнно-політичної ситуації, макроекономічної стабілізації та ефективності державних програм підтримки.

2.3. Особливості функціонування Національного банку України під час воєнного стану

Національний банк України (НБУ) як центральний банк держави відіграє визначальну роль у регулюванні національної валюти, формуванні монетарної політики та забезпеченні стабільності фінансової системи країни [19]. НБУ виконує ряд ключових функцій, спрямованих на забезпечення стабільності національної економіки. До основних завдань НБУ належать монетарне регулювання, підтримання стабільності національної валюти, забезпечення ефективного функціонування платіжних систем та здійснення нагляду за банківською системою. Важливу роль відіграють також департаменти НБУ, відповідальні за моніторинг діяльності банків, забезпечення безпеки, внутрішній аудит та контроль за дотриманням законодавства у сфері фінансового моніторингу [19]. Ефективна діяльність НБУ є важливою для підтримки курсу гривні, безперебійності розрахунків та загальної фінансової стабільності в країні.

Національний банк України є ключовим інститутом, що сприяє розвитку фінансових ринків та підтримує макроекономічну стабільність України (табл. 2.10). Діяльність НБУ регламентується національним законодавством, яке чітко визначає його права, обов'язки та повноваження.

Таблиця 2.10

Загальна характеристика Національного банку України

Характеристика	Значення
Дата заснування	1991 рік
Юридичний статус	Центральний банк України
Основні функції	Монетарна політика, забезпечення стабільності національної валюти, нагляд за фінансовою системою
Організаційна структура	Рада Національного банку, Голова, заступники Голови, департаменти та підрозділи
Кількість працівників	Приблизно 5000 (залежно від поточної структури та реорганізації)
Основні підрозділи	Департамент монетарної політики та економічного аналізу, Департамент фінансового моніторингу, Департамент безпеки тощо
Регулювання	Закон України «Про Національний банк України», Закон України «Про банки і банківську діяльність»
Основні напрями діяльності	Регулювання банківської системи, нагляд за платіжними системами, забезпечення фінансової стабільності
Важливі досягнення	Стабілізація гривні, підтримка банківської системи в умовах кризи, впровадження інноваційних технологій

Джерело: складено автором за даними [19]

Повномасштабна війна стала серйозним випробуванням для всієї економіки України, включаючи її фінансовий сектор та центральний банк. В умовах безпрецедентних викликів, пов'язаних з військовою агресією, руйнуванням інфраструктури, міграцією населення та порушенням економічних зв'язків, на НБУ лягла особлива відповідальність за підтримання стабільності фінансової системи, забезпечення її безперервного функціонування та мінімізацію негативних наслідків воєнних дій.

Організаційна структура Національного банку України на 31 грудня 2024 року включала розгалужену мережу структурних підрозділів центрального апарату, а також відокремлений Банкотно-монетний двір, що займається випуском національної валюти. Вищим органом управління є Рада Національного банку, яка визначає стратегічні напрями діяльності та контролює виконання завдань. Голова Національного банку очолює діяльність установи та відповідає за реалізацію монетарної політики та забезпечення фінансової стабільності. Ключові департаменти відповідають за такі напрями, як монетарна політика, фінансовий моніторинг, безпека,

внутрішній аудит, управління ризиками, персонал, комунікації та захист прав споживачів фінансових послуг. Пруденційний нагляд, забезпечення фінансової стабільності, ринкові операції, монетарна стабільність та управління платіжними системами також є ключовими блоками в організаційній структурі НБУ.

У 2023 році Національний банк України вжив низку стратегічних заходів для забезпечення стабільності банківської системи та безперебійного функціонування фінансової інфраструктури в умовах триваючої війни. Одним з ключових пріоритетів стала безпека та стійкість інформаційних технологій. У зв'язку з постійними загрозами, НБУ значно посилив системи кібербезпеки, модернізував обчислювальну інфраструктуру, забезпечив резервні канали зв'язку та підвищив захист інформаційних ресурсів [19]. Ці заходи були спрямовані на забезпечення безперервної роботи банківської системи та захист даних від потенційних кібератак.

Для гарантування безперебійної роботи банківської системи НБУ здійснив комплекс заходів, включаючи закупівлю резервного обладнання, підключення банків до хмарних сервісів та підтримку безперервного функціонування платіжних систем навіть у кризових ситуаціях. Особливу увагу було приділено забезпеченню безперебійного постачання готівки, шляхом створення децентралізованих резервних фондів та запровадження обмежень на зняття готівки для запобігання дефіциту. Крім того, НБУ активно працював над підвищенням якості готівкового обігу, збільшуючи обсяги обробки зношених банкнот та оптимізуючи відповідну нормативно-правову базу [19].

З метою мінімізації ризиків, пов'язаних з можливими довготривалими перебоями електропостачання, НБУ розробив спеціальний план дій для підтримки стабільності банківської системи в умовах пошкодження енергетичної інфраструктури. Ці заходи дозволили зберегти надійність фінансової системи та забезпечити її функціонування навіть у складних енергетичних умовах.

НБУ також активно підтримував державну програму «Доступні кредити 5-7-9%», спрямовану на підтримку бізнесу в умовах воєнного стану. Станом на лютий 2024 року в рамках цієї програми було видано значну кількість пільгових кредитів на загальну суму 187,2 мільярда гривень, значна частина яких була надана державними банками. Кошти спрямовувалися на інвестиційні цілі, антикризові заходи, рефінансування, підтримку сільського господарства та «антивоєнні цілі» [19].

У сфері монетарної політики протягом 2024 року НБУ демонстрував гнучкий підхід, спрямований на підтримання помірного рівня інфляції та стабільності валютного ринку. У першій половині року було здійснено поступове зниження облікової ставки до 13% у вересні, що мало на меті збалансувати цінову стабільність та підтримку економічного розвитку [19]. НБУ також вживав заходів для управління ліквідністю банків та стимулювання попиту на ОВДП.

На валютному ринку протягом 2024 року ситуація залишалася контрольованою завдяки активним валютним інтервенціям НБУ, що сприяло стабілізації курсу гривні. Різниця між готівковим та офіційним курсами була мінімальною. НБУ також впроваджував поетапну валютну лібералізацію для покращення бізнес-клімату та підтримки обороноздатності країни [19].

НБУ активно співпрацює з міжнародними фінансовими організаціями, зокрема з Міжнародним валютним фондом (МВФ). Україна має квоту в МВФ та підтримує резервну позицію. Протягом 2024 року відбувалися операції з МВФ, включаючи погашення зобов'язань та отримання фінансової допомоги в рамках Механізму розширеного фінансування (EFF) [19].

Незважаючи на воєнний стан, НБУ продовжував забезпечувати стабільне функціонування платіжних систем. Було успішно впроваджено нову версію Системи електронних платежів (СЕП) на базі міжнародного стандарту ISO 20022, яка працює в режимі 24/7 [19]. Також було врегульовано порядок безготівкових розрахунків у випадках неможливості здійснення міжбанківських платіжних операцій та обміну інформацією між

банками, Державною казначейською службою та НБУ у разі технічних збоїв. Обсяги платежів, проведених через СЕП у 2023 році, значно зросли порівняно з попереднім роком, що свідчить про її важливу роль у фінансовій системі. НБУ також продовжує роботу над впровадженням миттєвих платежів та розвитком Системи електронної ідентифікації BankID.

В умовах війни НБУ приділяє значну увагу забезпеченню інформаційної інфраструктури як самого банку, так і фінансового сектору. Вживаються всі необхідні заходи для гарантування безперебійної роботи інформаційних систем, що є частиною критичної інфраструктури. НБУ також продовжує розвивати статистичну діяльність, забезпечуючи широкий доступ до статистичної інформації та впроваджуючи сучасні інструменти для візуалізації даних [19]. Регулярно готуються та надаються звіти державним установам та міжнародним організаціям. У сфері управління активами НБУ здійснює заходи з обліку та управління нерухомим майном, частина якого знаходиться на тимчасово окупованих територіях [19]. Проводиться робота з оптимізації використання майна та списання застарілого обладнання.

Отже, функціонування Національного банку України під час воєнного стану характеризується високим ступенем адаптивності та оперативності у реагуванні на безпрецедентні виклики. НБУ продемонстрував здатність забезпечувати стабільність банківської системи, підтримувати безперебійний грошовий обіг та захищати фінансову інфраструктуру в умовах активних бойових дій та високих ризиків. Ключовими особливостями діяльності НБУ в цей період стали посилення заходів кібербезпеки та забезпечення безперервності роботи інформаційних систем, розробка планів дій на випадок перебоїв з енергопостачанням, активна підтримка державної програми пільгового кредитування бізнесу, гнучке управління монетарною політикою для стримування інфляції та стабілізації валютного ринку, тісна співпраця з міжнародними фінансовими організаціями та забезпечення ефективного функціонування платіжних систем. Незважаючи на значні труднощі, Національний банк України продовжує виконувати свої ключові

функції, сприяючи фінансовій стабільності країни та створюючи умови для її майбутнього економічного відновлення. Подальша ефективність діяльності НБУ залежатиме від розвитку воєнно-політичної ситуації, успішності макроекономічної політики та здатності центрального банку оперативно реагувати на нові виклики.

Висновки до розділу 2

За результатами проведеного дослідження варто зробити висновки:

Аналіз банківської системи України в умовах воєнного стану, що триває з лютого 2022 року, є критично важливим для розуміння стійкості та адаптивності фінансового сектору країни. Введення воєнного стану спричинило безпрецедентні виклики, включаючи зниження економічної активності, зміну структури попиту на фінансові послуги та необхідність оперативного реагування на нові ризики. Динаміка ключових показників, таких як кількість діючих банків, обсяги активів і пасивів, структура доходів і витрат, а також рівень прибутковості, відображає здатність банківської системи не лише виживати, але й продовжувати виконувати свої основні функції в умовах війни. Особливу увагу заслуговує аналіз змін у кількості банків з іноземним капіталом, скорочення мережі банківських відділень на тлі зростання цифрових банківських послуг, а також позитивна динаміка активів і пасивів, що свідчить про певну стабілізацію та адаптацію банківського сектору до нових реалій.

Воєнні дії мали серйозний вплив на кредитну та депозитну діяльність банків протягом 2022-2024 років. Кредитування, особливо суб'єктів господарювання та органів державної влади, зазнало спаду у 2023 році через високі ризики та економічну невизначеність, проте спостерігалось його часткове відновлення у 2024 році, зокрема у роздрібному сегменті. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» стала важливим інструментом підтримки бізнесу в умовах війни. У депозитній сфері, незважаючи на кризу,

спостерігалось загальне зростання обсягу коштів резидентів, що свідчить про певну довіру до банківської системи. Депозити нерезидентів демонстрували обережну динаміку зі зростанням частки іноземної валюти та короткострокових вкладень, відображаючи їхню стратегію мінімізації ризиків. Загалом, банківська система демонструє адаптивність, переорієнтовуючись на менш ризикові операції та поступово відновлюючи кредитну діяльність за підтримки державних програм.

Функціонування Національного банку України під час воєнного стану набуло особливого значення, характеризуючись заходами для підтримки фінансової стабільності. Ключовими аспектами діяльності НБУ стали посилений захист інформаційної інфраструктури, розробка планів на випадок надзвичайних ситуацій, активна участь у державній програмі кредитування бізнесу, гнучка монетарна політика, спрямована на контроль інфляції та валютного курсу, ефективна співпраця з міжнародними партнерами та забезпечення безперебійної роботи платіжних систем. В умовах війни Національний банк України продемонстрував свою спроможність оперативно реагувати на кризові явища, зберігаючи стійкість банківської системи та створюючи необхідні умови для економічної підтримки країни.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Проблеми функціонування національної банківської системи

Вторгнення російської федерації в Україну у лютому 2022 року стало серйозним викликом для всіх сфер української економіки, включаючи банківський сектор. Національна банківська система зіткнулася з безпрецедентними проблемами, пов'язаними з безпекою, логістикою, міграцією населення та загальною економічною нестабільністю. Однак, вітчизняний сегмент фінансового ринку продемонстрував значну стійкість до фактора війни та зазнав відносно мінімального скорочення.

Особливості перебігу військових дій безпосередньо вплинули на кількість структурних підрозділів українських банків. Якщо на початок дії воєнного стану функціонувало 6260 відділень 71 банку, то станом на 01.07.2024 р. їх кількість зменшилася до 5085 відділень 62 банків. Загальне скорочення склало 1175 відділень, що перевищує 18% [19]. Аналіз показав, що банки з розгалуженою мережею відділень переважно скорочували їх кількість через окупацію територій, близькість до лінії фронту, руйнування інфраструктури та евакуацію населення. До цієї групи належать такі великі банки, як АТ «Ощадбанк» (-427 відділень), АТ КБ «ПРИВАТБАНК» (-377 відділень), АТ «СЕНС БАНК» (-62 відділення) та інші. Загалом 35 банків із 62 скоротили свою мережу. Примітно, що значна частина скорочень припадає на банки з державною часткою капіталу. Водночас 17 банків не змінили кількості своїх відділень, а 9 банків навіть збільшили їхню чисельність на 102 одиниці, переважно починаючи з середини 2023 року. Серед лідерів зростання – ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК» (+41 відділення) та АТ «АСВІО БАНК» (+31 відділення) [19].

Концентрація банківських відділень змістилася в центральні та західні регіони України, попри скорочення їхньої кількості і в цих областях

(додаток Г). Найбільше скорочення відбулося у Харківській, Донецькій, Запорізькій та Херсонській областях, а також у місті Київ. Попри скорочення кількості банків та їхніх відділень, активи банківської системи не лише не зменшилися, а й зросли в 1,5 рази за досліджуваний період. Банкам вдалося відновити та навіть перевищити довоєнні показники рентабельності активів вже з першого кварталу 2023 року [19]. Аналогічна тенденція спостерігається і щодо капіталу банків. Після початкового скорочення та падіння рентабельності капіталу у 2022 році, починаючи з 2023 року, відбулося його відновлення та різке зростання рентабельності, яка досягла рекордних за всю історію банківської системи значень. Прибутковість банківської системи також продемонструвала вражаюче зростання. Чистий прибуток зріс у 27 разів за період дії воєнного стану, досягнувши рекордних показників у 2023-2024 роках. Основним драйвером зростання доходів став процентний дохід, зокрема від операцій з облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП) [19].

Проведене дослідження показало, що національна банківська система України продемонструвала високу стійкість та адаптивність в умовах воєнного стану. Попри значне скорочення мережі структурних підрозділів, особливо в прифронтових та окупованих регіонах, активи банків зросли, а показники рентабельності та прибутковості досягли рекордних рівнів. Ключову роль у забезпеченні стабільності відіграла активна політика Національного банку України, зокрема у сфері регулювання фінансово-кредитних відносин та валютних обмежень. Можливість інвестування у військові облігації внутрішньої державної позики також сприяла підвищенню прибутковості банків. Таким чином, банківська система не лише вистояла в умовах війни, а й стала одним з найбільш прибуткових секторів економіки України.

В умовах викликів, спричинених повномасштабною військовою агресією, банківська система України зіткнулася з низкою специфічних проблем, які суттєво вплинули на її функціонування. Табл. 3.1 узагальнює

ключові проблеми, що виникли або загострилися в період дії воєнного стану. Розуміння цих проблем є важливим для розробки ефективних стратегій підтримки стабільності та подальшого розвитку банківського сектору. Кожна з наведених проблем має свої особливості, причини виникнення та потенційні наслідки для фінансової стабільності держави та економіки в цілому.

Таблиця 3.1

**Основні проблеми у сфері функціонування національної
банківської системи в умовах воєнного стану**

Проблема	Характеристика
Скорочення кредитування	Нестабільність та невизначеність знижують попит на кредити.
Закриття відділень	Відділення закриваються на окупованих територіях та у прифронтових регіонах.
Високі процентні ставки	Зростання облікової ставки обмежує платоспроможний попит.
Кібератаки	Загроза кібератак на банківську систему.
Брак трудових ресурсів	Війна призводить до браку трудових ресурсів у банківській сфері.
Перевищення лімітів касових залишків	Проблема, пов'язана з управлінням готівкою.
Арешт банківських рахунків	Проблема, пов'язана з юридичними обмеженнями.
Втрати за попередньо наданими кредитами	Війна збільшує ризик неповернення кредитів.

Джерело: розроблено автором.

Нестабільність та високий рівень невизначеності, що є невід'ємними супутниками воєнного стану, чинять значний негативний вплив на активність кредитування в національній банківській системі. З одного боку, підприємства та населення стають більш обережними у прийнятті нових кредитних зобов'язань, очікуючи подальшого розвитку подій та оцінюючи власні фінансові можливості в умовах економічної турбулентності. З іншого боку, банки також проявляють підвищену обережність у видачі нових кредитів, зважаючи на зростання кредитних ризиків, пов'язаних зі зниженням платоспроможності потенційних позичальників та руйнуванням бізнесу на територіях, що постраждали від війни. Це призводить до

загального скорочення обсягів кредитування, що може уповільнювати економічне відновлення та стримувати інвестиційну активність.

Безпосередні наслідки військових дій, особливо на окупованих територіях та в прифронтових регіонах, призводять до фізичного закриття банківських відділень. Це зумовлено як питаннями безпеки персоналу та клієнтів, так і руйнуванням банківської інфраструктури. Крім того, масова міграція населення з небезпечних регіонів робить функціонування відділень у цих зонах економічно недоцільним. Закриття відділень обмежує доступ населення та бізнесу до банківських послуг, ускладнює проведення фінансових операцій та може негативно впливати на економічну активність на місцевому рівні.

У відповідь на інфляційні ризики та з метою підтримання стабільності національної валюти Національний банк України може вдаватися до підвищення облікової ставки. Це, своєю чергою, призводить до зростання вартості кредитних ресурсів для банків та, як наслідок, до підвищення процентних ставок за кредитами для кінцевих споживачів. Високі процентні ставки роблять кредити менш доступними для значної частини населення та підприємств, обмежуючи їхню можливість фінансувати споживчі потреби та інвестиційні проекти. Це може ще більше поглибити проблему скорочення кредитування та стримувати економічне зростання.

В умовах війни зростає ризик кібератак на критичну інфраструктуру, включаючи банківську систему. Кіберзлочинці можуть намагатися завдати шкоди фінансовій стабільності шляхом виведення коштів, блокування роботи банківських систем або викрадення конфіденційної інформації. Успішні кібератаки можуть призвести до значних фінансових втрат для банків та їхніх клієнтів, а також підірвати довіру до банківської системи в цілому. Забезпечення кібербезпеки стає одним з пріоритетних завдань для банків та регулятора в умовах війни.

Військова мобілізація, вимушена міграція та загальна нестабільність призводять до відтоку кваліфікованих кадрів з усіх секторів економіки,

включаючи банківську сферу. Банки можуть відчувати брак фахівців різних рівнів, що ускладнює їхню здатність забезпечувати безперебійне надання послуг та ефективно реагувати на нові виклики. Проблема браку трудових ресурсів може також впливати на швидкість відновлення роботи банківських відділень на звільнених територіях.

В умовах значних коливань готівкового обігу, спричинених війною (наприклад, підвищений попит на готівку на початку конфлікту або в певних регіонах), банки можуть стикатися з проблемою перевищення встановлених Національним банком України лімітів касових залишків. Це вимагає від банків оперативного управління готівкою, оптимізації її переміщення між відділеннями та забезпечення належного рівня ліквідності. Неефективне управління касовими залишками може призвести до додаткових витрат та операційних складнощів.

Воєнний стан супроводжується збільшенням випадків арешту банківських рахунків фізичних та юридичних осіб у зв'язку з різними юридичними процедурами, включаючи розслідування кримінальних правопорушень, виконавчі провадження тощо. Значна кількість арештованих рахунків створює додаткове навантаження на банківську систему, ускладнювати проведення платежів та негативно впливати на економічну активність.

Отже, війна істотно підвищує кредитні ризики для банків. Бойові дії, окупація територій, руйнування інфраструктури та економічний спад призводять до погіршення фінансового стану багатьох позичальників та їхньої нездатності своєчасно обслуговувати раніше отримані кредити. Це призводить до зростання обсягу непрацюючих кредитів та, відповідно, до збільшення збитків банків. Формування резервів під потенційні втрати за кредитами чинить тиск на прибутковість банківської системи та обмежує її можливості щодо подальшого кредитування.

3.2. Стратегічні підходи до управління банківськими ризиками під час воєнного стану

Повномасштабна військова агресія проти України створила значні виклики для національної банківської системи, значно підвищивши рівень ризиків. В умовах умов ефективного управління банківськими ризиками стає ключовим фактором забезпечення фінансової стійкості та безперебійного функціонування банківських установ. В табл. 3.2 узагальнено стратегічні підходи, які банки можуть застосовувати для мінімізації негативного впливу воєнних факторів на свою діяльність.

Таблиця 3.2

Стратегічні підходи до управління банківськими ризиками під час воєнного стану

Стратегічний підхід	Характеристика	Основні заходи
1	2	3
Посилення оцінки та моніторингу кредитних ризиків	Перегляд критеріїв кредитування з урахуванням воєнних реалій та поглиблений моніторинг фінансового стану позичальників.	- Ретельна оцінка платоспроможності позичальників з урахуванням впливу війни на їхній бізнес та доходи. - Моніторинг фінансового стану клієнтів. - Перегляд і оновлення кредитних політик та процедур. - Формування додаткових резервів під потенційні кредитні втрати.
Активне управління ризиками ліквідності	Забезпечення достатнього рівня ліквідних коштів для виконання зобов'язань в умовах нестабільності.	- Диверсифікація джерел фондування. - Підтримання значного запасу високоліквідних активів. - Розробка планів дій на випадок кризових ситуацій з ліквідністю. - Регулярне стрес-тестування ліквідності.
Посилення операційної стійкості та безперервності	Забезпечення безперебійного функціонування ключових банківських процесів в умовах воєнних загроз.	- Розробка та тестування планів безперервності бізнесу (BCP) та відновлення після збоїв (DRP). - Резервне копіювання даних та систем. - Забезпечення альтернативних каналів зв'язку та надання послуг. - Підвищення рівня кібербезпеки.
Консервативне управління ринковими ризиками	Мінімізація потенційних втрат від коливань валютних курсів, процентних ставок та цін на цінні папери.	- Обмеження обсягів ризикових операцій. - Хеджування валютних і процентних ризиків. - Ретельний моніторинг ринкової кон'юнктури. - Зменшення чутливості балансу до ринкових змін.

Продовження табл. 3.2

1	2	3
Посилення контролю за комплаєнс-ризиками	Забезпечення дотримання законодавства, нормативних вимог.	- Регулярне оновлення знань щодо законодавства. - Посилений контроль за транзакціями клієнтів. - Внутрішні аудити щодо дотримання комплаєнс-вимог.
Активна комунікація зі стейкхолдерами	Підтримання довіри клієнтів, інвесторів та регуляторів шляхом прозорості та своєчасної комунікації.	- Регулярне інформування клієнтів про зміни в роботі банку та заходи безпеки. - Прозоре розкриття інформації про фінансовий стан банку та ризики. - Забезпечення ефективної роботи служби підтримки клієнтів.
Гнучкість та адаптивність	Здатність швидко реагувати на зміни в операційному середовищі та регуляторних вимогах.	- Створення гнучких організаційних структур. - Запровадження процесів швидкого прийняття рішень. - Постійний аналіз зовнішнього середовища та виявлення нових ризиків. - Готовність до перегляду стратегій управління ризиками у разі потреби.

Джерело: розроблено автором.

В умовах воєнних дій платоспроможність позичальників зазнає значних коливань через руйнування бізнесу, втрату доходів та загальну економічну невизначеність. Тому першочерговим стратегічним підходом є посилення процесів оцінки та моніторингу кредитних ризиків. Це передбачає перегляд існуючих критеріїв кредитування з урахуванням нових воєнних реалій, таких як географічна близькість до зони бойових дій, галузева стійкість до воєнних впливів та наявність резервних планів. Ключовими заходами в рамках цього підходу є ретельна оцінка фінансового стану позичальників з урахуванням впливу війни на їхні доходи та бізнес-моделі, запровадження частішого моніторингу їхнього фінансового стану для своєчасного виявлення ознак погіршення, перегляд та оновлення внутрішніх кредитних політик і процедур відповідно до поточної ситуації, а також формування додаткових резервів для покриття потенційних кредитних втрат, зумовлених війною.

Забезпечення достатнього рівня ліквідних коштів є важливим для виконання банками своїх зобов'язань перед клієнтами та контрагентами в

умовах нестабільності та можливого відтоку коштів. Стратегічний підхід активного управління ризиками ліквідності передбачає вжиття заходів для підтримки стабільного рівня ліквідності. Основними заходами в цьому напрямі є диверсифікація джерел фондування, тобто залучення коштів з різних джерел для зменшення залежності від одного з них, підтримання значного запасу високоліквідних активів, які можуть бути швидко конвертовані в готівку, розробка детальних планів дій на випадок виникнення кризових ситуацій з ліквідністю, включаючи визначення потенційних джерел додаткового фінансування, а також регулярне проведення стрес-тестування ліквідності для оцінки здатності банку витримувати значні відтоки коштів за різних сценаріїв розвитку подій.

В умовах воєнних загроз, включаючи обстріли, кібератаки та логістичні проблеми, забезпечення безперебійного функціонування ключових банківських процесів є життєво необхідним. Стратегічний підхід посилення операційної стійкості та безперервності бізнесу спрямований на мінімізацію впливу потенційних збоїв на діяльність банку. Ключові заходи включають розробку та регулярне тестування планів безперервності бізнесу (BCP) та планів відновлення після збоїв (DRP), які визначають порядок дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, забезпечення резервного копіювання критично важливих даних та систем для їхнього відновлення у разі втрати, створення та підтримку альтернативних каналів зв'язку та надання послуг (наприклад, онлайн-банкінг, мобільні додатки), а також постійне підвищення рівня кібербезпеки для захисту від кібератак.

Воєнний стан супроводжується значною волатильністю на фінансових ринках, включаючи коливання валютних курсів, процентних ставок та цін на цінні папери. Стратегічний підхід консервативного управління ринковими ризиками передбачає вжиття заходів для мінімізації потенційних втрат, пов'язаних з цими коливаннями. Основними заходами є обмеження обсягів операцій з високим рівнем ризику, використання інструментів хеджування для зменшення впливу валютних та процентних ризиків, ретельний та

постійний моніторинг ринкової кон'юнктури для своєчасного реагування на зміни, а також зменшення чутливості балансу банку до несприятливих ринкових змін шляхом оптимізації структури активів та пасивів.

В умовах війни зростає ризик порушення законодавства, нормативних вимог та міжнародних санкцій. Стратегічний підхід посилення контролю за комплаєнс-ризиками спрямований на забезпечення дотримання всіх відповідних вимог. Ключовими заходами є регулярне оновлення знань щодо чинного законодавства, посилення процедур KYC (Know Your Customer) та AML (Anti-Money Laundering) для запобігання незаконним фінансовим операціям, запровадження посиленого контролю за транзакціями клієнтів, а також проведення регулярних внутрішніх аудитів для перевірки дотримання комплаєнс-вимог.

Підтримання довіри клієнтів, інвесторів та регуляторів є надзвичайно важливим в умовах кризи. Стратегічний підхід активної комунікації зі стейкхолдерами передбачає забезпечення прозорості та своєчасної комунікації щодо діяльності банку та заходів, що вживаються для управління ризиками. Основними заходами є інформування клієнтів про зміни в режимі роботи банку, запровадження заходів безпеки та надання актуальної інформації щодо їхніх коштів, прозоре розкриття інформації про фінансовий стан банку та існуючі ризики, а також забезпечення ефективної роботи служби підтримки клієнтів для оперативного вирішення їхніх питань та проблем.

Швидкі та непередбачувані зміни в операційному середовищі та регуляторних вимогах, характерні для воєнного стану, вимагають від банків здатності до швидкої адаптації. Стратегічний підхід гнучкості та адаптивності передбачає створення організаційних структур та процесів, які дозволяють банку оперативно реагувати на нові виклики. Ключовими заходами є створення гнучких організаційних структур, які можуть швидко переналаштовуватися відповідно до змін, запровадження процесів швидкого прийняття рішень, постійний аналіз зовнішнього середовища для виявлення

нових ризиків та можливостей, а також готовність до перегляду та коригування існуючих стратегій управління ризиками у разі потреби.

Отже, управління банківськими ризиками в умовах воєнного стану є складним та багатогранним завданням, що вимагає комплексного підходу. Застосування описаних стратегічних підходів та реалізація відповідних основних заходів дозволить банківським установам підвищити свою стійкість до воєнних загроз, мінімізувати потенційні втрати та забезпечити стабільне функціонування фінансової системи України в цілому. Ефективне управління ризиками не лише сприятиме збереженню довіри клієнтів, але й створить передумови для подальшого відновлення та розвитку банківського сектору після завершення воєнних дій.

3.3. Перспективи розвитку банківської системи України

Банківська система України, попри значні виклики, пов'язані з військовою агресією, зберігає свою стабільність та продовжує відігравати ключову роль у функціонуванні економіки. Подальший розвиток банківського сектору є важливим для забезпечення економічного зростання та підвищення рівня фінансової стійкості держави.

Перспективи розвитку вітчизняної банківської системи узагальнено в табл 3.3.

Таблиця 3.3

Перспективи розвитку банківської системи України

Перспектива	Характеристика	Ключові фактори впливу	Потенційні виклики
1	2	3	4
Відновлення кредитування	Зростання обсягів кредитування реального сектору економіки та населення після стабілізації економічної ситуації.	- Зниження макроекономічних ризиків. - Відновлення інвестиційної активності. - Запровадження державних програм підтримки кредитування. - Зниження процентних ставок.	- Триваючі воєнні дії та пов'язана з ними невизначеність. - Високий рівень непрацюючих кредитів. - Низька платоспроможність позичальників.

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4
Розвиток цифрових банківських послуг	Подальше впровадження та розширення спектру дистанційних банківських послуг, фінтех-інновацій.	- Зростання проникнення інтернету та мобільних технологій. - Зміна споживчих переваг на користь онлайн-сервісів. - Активність фінтех-компаній. - Регуляторна підтримка інновацій.	- Кібербезпека та захист даних клієнтів. - Недостатній рівень цифрової грамотності населення. - Конкуренція з небанківськими фінансовими установами.
Зміцнення стійкості та надійності	Підвищення рівня капіталізації, ліквідності та операційної стійкості банківської системи.	- Поступове відновлення прибутковості банків. - Залучення інвестицій. - Вдосконалення систем управління ризиками. - Підвищення вимог регулятора.	- Потенційні нові макроекономічні шоки. - Збереження геополітичної напруженості. - Необхідність значних інвестицій у технологічну модернізацію.
Інтеграція до європейського фінансового простору	Гармонізація банківського законодавства та наглядових практик з нормами ЄС.	- Угода про асоціацію між Україною та ЄС. - Прагнення України до євроінтеграції. - Залучення іноземного капіталу та інвестицій.	- Необхідність проведення складних реформ. - Адаптація до високих стандартів ЄС. - Конкуренція з європейськими банками.
Розвиток спеціалізованих банківських продуктів та послуг	Створення та просування банківських продуктів, орієнтованих на конкретні сегменти ринку (МСБ, агросектор, тощо).	- Державні програми підтримки окремих галузей. - Зростання потреб специфічних клієнтських груп. - Можливість отримання вищої маржі.	- Оцінка та управління специфічними ризиками цих сегментів. - Необхідність глибокої експертизи в певних галузях. - Обмежений розмір окремих ринкових ніш.
Підвищення фінансової інклюзії	Розширення доступу до банківських послуг для всіх верств населення, включаючи малозабезпечені та сільські території.	- Державні програми з фінансової інклюзії. - Розвиток цифрових каналів обслуговування. - Співпраця з небанківськими установами.	- Низька фінансова грамотність частини населення. - Інфраструктурні обмеження в окремих регіонах. - Забезпечення рентабельності надання послуг у віддалених районах.
Зелене фінансування	Розвиток фінансових інструментів та продуктів, спрямованих на підтримку екологічно сталих проектів.	- Міжнародні екологічні ініціативи. - Зростання інтересу інвесторів до ESG-факторів. - Державна політика у сфері екології.	- Недостатня кількість «зелених» проєктів для фінансування. - Необхідність розробки стандартів «зеленого» фінансування. - Оцінка та управління специфічними ризиками «зелених» проєктів.

Джерело: розроблено автором.

Однією з найважливіших перспектив розвитку банківської системи України є відновлення активного кредитування реального сектору економіки та населення. Після стабілізації макроекономічної ситуації та зниження рівня невизначеності очікується зростання попиту на кредитні ресурси з боку підприємств для відновлення виробництва, реалізації інвестиційних проєктів та поповнення обігових коштів, а також з боку населення для придбання житла, товарів тривалого користування та інших потреб. Ключовими факторами впливу на цю перспективу є зниження макроекономічних ризиків, відновлення інвестиційної активності, запровадження ефективних державних програм підтримки кредитування та поступове зниження процентних ставок. Потенційними викликами є триваючі воєнні дії та пов'язана з ними невизначеність, непрацюючі кредити, накопичені у попередні періоди, та низька платоспроможність значної частини потенційних позичальників.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій та зміна споживчих звичок відкривають широкі можливості для подальшого впровадження та розширення спектру цифрових банківських послуг та фінтех-інновацій. Очікується подальше зростання популярності онлайн-банкінгу, мобільних додатків, безконтактних платежів та інших дистанційних сервісів. Активність фінтех-компаній сприятиме появі нових інноваційних продуктів та послуг, що підвищуватимуть зручність та доступність банківських операцій. Ключовими факторами впливу на цю перспективу є зростання проникнення інтернету та мобільних технологій, зміна споживчих переваг на користь онлайн-сервісів, активність фінтех-компаній та регуляторна підтримка інновацій. Серед потенційних викликів слід виділити питання кібербезпеки та захисту персональних даних клієнтів, недостатній рівень цифрової грамотності та конкуренцію з боку небанківських фінансових установ.

Посилення здатності банківської системи протистояти зовнішнім шокам та внутрішнім ризикам є важливою передумовою її сталого розвитку. Очікується подальше підвищення рівня капіталізації банків, нарощування ліквідності та вдосконалення систем управління ризиками. Поступове

відновлення прибутковості банків, залучення нових інвестицій, впровадження більш ефективних інструментів управління ризиками та підвищення вимог з боку регулятора сприятимуть зміцненню стійкості та надійності банківської системи. Водночас потенційними викликами залишаються можливі нові макроекономічні шоки, збереження геополітичної напруженості та необхідність значних інвестицій у технологічну модернізацію для забезпечення відповідності сучасним вимогам.

Курс України на євроінтеграцію передбачає поступову гармонізацію банківського законодавства та наглядових практик з нормами Європейського Союзу. Реалізація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС сприятиме залученню іноземного капіталу та інвестицій у банківський сектор, а також підвищенню рівня прозорості та відповідальності банківської діяльності. Ключовими факторами впливу на цю перспективу є політична воля до євроінтеграції, активна співпраця з європейськими інституціями та успішне проведення необхідних реформ. Потенційними викликами є необхідність проведення складних та часом непопулярних реформ, адаптація до високих стандартів ЄС, які можуть вимагати значних зусиль та ресурсів, а також зростаюча конкуренція з боку європейських банків на внутрішньому ринку.

Зростання потреб різних сегментів ринку, таких як малий та середній бізнес (МСБ), агропромисловий комплекс, інноваційні проєкти тощо, створює передумови для розвитку спеціалізованих банківських продуктів та послуг, орієнтованих на їхні потреби. Державні програми підтримки окремих галузей економіки, зростання потреб специфічних клієнтських груп та можливість отримання вищої маржі стимулюватимуть банки до розробки та просування таких продуктів. Однак, розвиток спеціалізованого банківського обслуговування пов'язаний з необхідністю глибокої експертизи в певних галузях, оцінки та управління специфічними ризиками цих сегментів, а також урахування обмеженого розміру окремих ринкових ніш.

Розширення доступу до банківських послуг для всіх верств населення, включаючи сільські території, є важливим завданням для забезпечення

соціальної справедливості та сприяння економічному розвитку. Державні програми з фінансової інклюзії, розвиток цифрових каналів обслуговування та співпраця з небанківськими установами сприятимуть підвищенню рівня фінансової інклюзії. Потенційними викликами є низька фінансова грамотність частини населення, інфраструктурні обмеження в окремих регіонах і забезпечення рентабельності надання послуг у віддалених районах.

Зростаюча увага до питань сталого розвитку створює нові можливості для розвитку зеленого фінансування, тобто фінансових інструментів та продуктів, спрямованих на підтримку екологічно сталих проєктів. Міжнародні екологічні ініціативи, зростання інтересу інвесторів до ESG-факторів (екологічні, соціальні та управлінські фактори) та державна політика у сфері екології стимулюватимуть банки до активнішої участі у фінансуванні «зелених» проєктів. Проте, розвиток зеленого фінансування пов'язаний з такими викликами, як недостатня кількість якісних «зелених» проєктів для фінансування, необхідність розробки стандартів «зеленого» фінансування та оцінка специфічних ризиків, пов'язаних з такими проєктами.

Отже, перспективи розвитку банківської системи України охоплюють ключові напрями, що відповідають сучасним тенденціям у світовому фінансовому секторі та враховують специфіку української економіки в умовах воєнних викликів та євроінтеграційних прагнень. Успішна реалізація цих перспектив вимагатиме спільних зусиль банківського сектору, держави та міжнародних партнерів.

Висновки до розділу 3

За результатами проведеного дослідження варто зробити висновки:

Функціонування національної банківської системи в умовах війни супроводжується низкою проблем, які чинять негативний вплив. Однією з ключових проблем є скорочення кредитної активності через високі ризики та економічну невизначеність, що ускладнює фінансування бізнесу та

споживчих потреб. Фізичне закриття банківських відділень обмежує доступність банківських послуг для населення та підприємств. Підвищені процентні ставки роблять кредити дорожчими. Також зростають ризики кіберзлочинності, є брак кваліфікованих кадрів, виникають складнощі з управлінням готівкою. Війна призводить до збільшення непрацюючих кредитів і відповідних збитків банків.

Стратегічні підходи до управління банківськими ризиками набувають першочергового значення для забезпечення фінансової стійкості банківської системи України. Основними напрямками стають посилення оцінки та моніторингу кредитних ризиків з урахуванням воєнних реалій, активне управління ризиками ліквідності шляхом диверсифікації фондування та підтримки високоліквідних активів, забезпечення операційної стійкості та безперервності бізнесу через розробку відповідних планів та підвищення кібербезпеки, консервативне управління ринковими ризиками шляхом обмеження ризикованих операцій та хеджування, посилення контролю за комплаєнс-ризиками, активна комунікація зі стейкхолдерами та гнучкість і адаптивність у реагуванні на мінливе середовище.

Незважаючи на складні умови воєнного часу, банківська система України має значний потенціал для розвитку, що є ключовим для майбутнього економічного зростання та фінансової стабільності держави. Серед основних перспектив – відновлення активного кредитування після стабілізації економіки, стрімкий розвиток цифрових банківських послуг та фінтех-інновацій, подальше зміцнення стійкості та надійності банків, інтеграція до європейського фінансового простору шляхом гармонізації законодавства, розширення спектру спеціалізованих банківських продуктів та послуг для різних сегментів ринку, підвищення рівня фінансової інклюзії та активного розвитку зеленого фінансування. Успішна реалізація цих перспектив вимагатиме подолання існуючих викликів сприятиме розвитку банківської системи.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження варто зробити висновки:

Банківська система є ключовою складовою фінансової інфраструктури будь-якої сучасної економіки, забезпечуючи ефективне переміщення фінансових ресурсів, стабільність фінансового сектору та сприяючи економічному зростанню. Її сутність визначається як багаторівнева, законодавчо врегульована сукупність банківських установ, включаючи центральний банк та комерційні банки, діяльність яких ґрунтується на принципах стабільності, ліквідності, прозорості, конкурентоспроможності, безпеки, ефективності, інноваційності та справедливості. Розуміння структури банківської системи є фундаментальним для розробки ефективних фінансових стратегій та політик, спрямованих на підтримку економічного розвитку та підвищення добробуту громадян в умовах сучасних викликів.

Регулювання банківської діяльності в Україні є багатогранним процесом, що поєднує законодавчі норми, економічні механізми та адміністративні заходи, спрямовані на забезпечення стабільності, надійності та ефективності банківської системи як ключового елементу фінансової інфраструктури країни. Нормативно-правова база, основу якої складають закони України та постанови Національного банку України, визначає порядок функціонування банків, управління ризиками, вимоги до капіталу та ліквідності, а також особливості діяльності в умовах воєнного стану. Національний банк України відіграє центральну роль у регулюванні та нагляді за банківською системою, здійснюючи грошово-кредитну політику, емісію національної валюти, ліцензування та контроль за діяльністю банків, а також забезпечуючи фінансову стабільність.

В умовах воєнного стану банківська система України відіграє визначальну роль у забезпеченні економічної стабільності, виступаючи ключовим інструментом підтримки фінансової інфраструктури, збереження ліквідності, забезпечення безперервності платежів та кредитування

підприємств і населення. Оперативні антикризові заходи Національного банку України, адаптація кредитних програм, підтримка платіжної інфраструктури, цифровізація послуг та активна участь у фінансуванні оборонних і відновлювальних заходів демонструють стійкість банківського сектору та його здатність мінімізувати негативні економічні наслідки війни. Банківська система не лише підтримує фінансові потоки та стабільність грошової маси, але й створює умови для поступового економічного відновлення, забезпечуючи фінансову безпеку держави та добробут її громадян у складних умовах воєнного часу.

Повномасштабна військова агресія росії, що розпочалася в лютому 2022 року, стала визначальним фактором, який глибоко трансформував усі аспекти економіки України, зокрема її банківську систему. Аналіз функціонування банківської системи в період воєнного стану виявляє не лише її вразливості, але й значну стійкість та здатність до адаптації. Дослідження динаміки та структури банківських послуг, змін у кількості та структурі комерційних банків, особливо банків з іноземним капіталом, а також тенденцій у розвитку мережі відділень та цифрових каналів обслуговування є ключовим для розуміння поточного стану та подальших перспектив фінансового сектору. Зростання загальних активів і пасивів банків, поряд зі змінами у структурі доходів і витрат, відображає складні процеси, що відбуваються в банківській системі під впливом воєнних дій та антикризових заходів регулятора.

Вплив повномасштабної військової агресії на кредитну та депозитну діяльність банків України у 2022-2024 роках характеризувався значними змінами. Кредитний ринок відреагував скороченням обсягів кредитування у 2023 році, особливо в корпоративному секторі, що було зумовлено високими кредитними ризиками та зниженням економічної активності. Проте, у 2024 році спостерігалися ознаки відновлення кредитування фізичних осіб, частково завдяки державній підтримці бізнесу через програму «Доступні кредити 5-7-9%». Депозитна діяльність, натомість, показала загальне

зростання обсягів вкладів резидентів, що може свідчити про їхнє прагнення зберегти кошти у банківській системі як відносно надійному інструменті. Нерезиденти проявляли більшу обережність, надаючи перевагу короткостроковим депозитам в іноземній валюті. Таким чином, воєнні дії спричинили переорієнтацію банківської діяльності, з акцентом на управління ризиками та адаптацію до мінливих потреб клієнтів.

Функціонування Національного банку України в умовах воєнного стану відзначається надзвичайною адаптивністю та оперативністю, спрямованими на забезпечення стабільності фінансової системи країни. Ключовими особливостями діяльності НБУ стали посилення кібербезпеки та безперервності роботи інформаційних систем, розробка антикризових планів, активна підтримка бізнесу через державні кредитні програми, гнучке монетарне регулювання для стримування інфляції та стабілізації валютного ринку, тісна міжнародна співпраця та забезпечення безперебійного функціонування платіжних систем. Незважаючи на значні виклики, НБУ демонструє здатність виконувати свої основні функції, сприяючи фінансовій стійкості та створюючи підґрунтя для майбутнього економічного відновлення України.

Незважаючи на продемонстровану стійкість, національна банківська система України в умовах воєнного стану зіткнулася з низкою серйозних проблем, що ускладнюють її повноцінне функціонування та стримують економічне відновлення. Серед ключових викликів – скорочення кредитування через високу невизначеність та ризики, фізичне закриття банківських відділень у прифронтових та окупованих регіонах, що обмежує доступ до фінансових послуг, зростання процентних ставок, спричинене монетарною політикою НБУ, підвищена загроза кібератак на банківську інфраструктуру, брак кваліфікованих трудових ресурсів, проблеми з управлінням готівковими коштами, збільшення випадків арешту банківських рахунків та зростання втрат за наданими кредитами через погіршення платоспроможності позичальників. Ці проблеми потребують комплексних

рішень як з боку банківського сектору, так і з боку держави для мінімізації їхнього негативного впливу на фінансову стабільність та економічне зростання країни.

Функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану вимагає від банківських установ застосування комплексних стратегічних підходів до управління ризиками. Ключовими елементами ефективного ризик-менеджменту є поглиблена оцінка кредитоспроможності клієнтів з урахуванням воєнних ризиків, забезпечення достатнього рівня ліквідності для виконання зобов'язань, гарантування безперебійності операційної діяльності шляхом розробки планів BCP/DRP та посилення кіберзахисту, обережне управління ринковими ризиками, неухильне дотримання комплаєнс-вимог та законодавства, налагодження прозорості комунікації з усіма зацікавленими сторонами та здатність оперативно адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Застосування цих стратегій дозволить банкам не лише мінімізувати потенційні збитки від воєнних ризиків, але й зберегти стабільність та підтримати фінансову систему країни в складних умовах.

Майбутній розвиток банківської системи України в поствоєнний період відкриває широкі можливості для зміцнення її ролі в економіці країни. Ключовими напрямками розвитку стануть відновлення кредитування реального сектору та населення, активне впровадження цифрових технологій та фінтех-рішень, підвищення рівня стабільності та надійності банківських установ, інтеграція до фінансової системи Європейського Союзу, розширення пропозиції спеціалізованих банківських продуктів, поглиблення фінансової інклюзії та розвиток екологічно відповідального фінансування. Реалізація цих перспектив, попри існуючі виклики, сприятиме не лише відновленню економіки, але й підвищенню рівня фінансової грамотності населення та наближенню України до європейських стандартів у фінансовій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банківська система: навчальний посібник; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.
2. Банківська система: навч. посіб; Л. І. Катан, Н. І. Демчук, В. Г. Бабенко-Левада, Т. О. Журавльова; за ред. І. М. Мазур. Дніпро: Пороги, 2017. 444 с.
3. Булюк В. В. Динаміка структурних показників доходів і витрат банків України: об'єктивна реальність чи кон'юнктурні коливання. *Приазовський економічний вісник*. 2020. № 2 (19). С. 201-208.
4. Вареник Н. Інтернет-банкінг: для людини чи проти неї? URL: <https://zn.ua/ukr/business/internet-banking-dlya-lyudini-chi-proti-neyi-.html> (дата звернення: 18.02.2025).
5. Владика Ю. П., Безугла Л. С., Турова Л. Л. Здобутки та нові виклики у діяльності системно важливих банків в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 42. С. 285-291.
6. Гатаулліна Е., Клименко М. Особливості сучасної структури банківської системи України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-27> (дата звернення: 18.02.2025).
7. Єсіна О. Г. Інтернет-банкінг в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2023. № 1 (48). С. 209-213.
8. Жаворонок А.В., Вікнянська А.О., Савчук Д.Г. Вплив комісійних надходжень на формування доходів комерційного банку. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 50-2. С. 117-124.
9. Зайцева Л. О. Банківська система України: стан, проблеми розвитку. *Бізнес Інформ: економіка, фінанси, грошовий обіг і кредит*. 2018. № 1. С. 280-285.
10. Коваленко В. В. Науково-методичні підходи до діагностики фінансового стану банків. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL:

http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/8.pdf (дата звернення: 18.02.2025).

11. Корнева Т. В. Інструменти законодавчого впливу на процедури нагляду в банківській сфері. *Науково-практичний круглий стіл* (м. Суми, 28 січня 2022 р.). С. 34-37.

12. Костюк В. А., Стеренчук М. М. Управління доходами і витратами банку. *Приазовський економічний вісник*. 2020. № 6 (23), С. 230-233.

13. Кузьменко О. В., Яровенко Г. М., Скринька Л. О. Аналіз математичних моделей протидії банківським кібер-шахрайствам. *Вісник Сумського державного університету*. Серія Економіка. 2022. №2. С. 111–120.

14. Марценюк О. В., Руда О. Л., Буяльська В. М. Тенденції ринку банківських послуг в умовах воєнного стану та у післявоєнному відновленні України. *Агросвіт*. 2024. № 6. С. 134-142.

15. Міщенко В. І., Науменкова С. В. Вдосконалення механізмів управління операційними ризиками банку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2022. № 25(53). С. 102–109.

16. Мулик Т. О., Мулик Я. І. Оцінка достатності капіталу вітчизняних банків як запорука їх надійності. *Ефективна економіка*. 2021. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2021/75.pdf (дата звернення: 18.02.2025).

17. Наймі-Садіг А., Асгарі Т., Рабієі М. Цифрова трансформація в ланцюжку створення вартості банківських послуг. 2022. № 13. С. 1212–1242.

18. Огієнко В. І., Боярко І. М. Розвиток Інтернет-банкінгу в контексті формування конкурентних переваг банків. *Фінансовий простір*. 2023. № 4 (12). С. 44-52.

19. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 18.02.2025)

20. Офіційний сайт ТОВ «МінфінМедіа». URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/2024-01/> (дата звернення: 18.02.2025)

21. Офіційний сайт Openbudget. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення: 18.02.2025)

22. Правдиковська І. І., Дорошенко Н. О. Вплив війни на банківську систему України. *«Молодий вчений»*. 2022. № 9 (109). С. 150-153.

23. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000р. №2121-III (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 18.02.2025)

24. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. Постанова Національного банку України № 64 від 11.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text> (дата звернення: 18.02.2025)

25. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 18.02.2025)

26. Про порядок регулювання банків в Україні: Інструкція Національного Банку України № 368 від 28.08.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text> (дата звернення: 18.02.2025)

27. Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України: Постанова Правління НБУ від 18.07.2019 р. № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19#Text> (дата звернення: 18.02.2025)

28. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022. №18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 17.03.2025)

29. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо форми створення банків та розміру статутного капіталу: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 43, ст.414. Документ 133-V, чинний, поточна редакція – Прийняття від 14.09.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133-16#Text> (дата звернення: 17.03.2025)

30. Про розподіл банків на групи: Рішення Національного банку України від 24.02.2025 №24/211-рк. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_24022025_24-211-rk_CCRB_PS (дата звернення: 28.04.2025)

31. Прокопенко Н., Мирончук В., Шепель І. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-33> (дата звернення: 17.03.2025)

32. Рибалко А. С., Зайцев О. В. Сучасні підходи до аналізу фінансових результатів діяльності банківської установи. *Економіка та суспільство*, 2020. № 21. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/37/36> (дата звернення: 18.02.2025).

33. Руда О. Л. Банківський нагляд та його вплив на банківську систему України. *Агросвіт*. 2022. № 5-6. С. 15-23.

34. Сисоєнко І., Карлюка Д. Аналіз основних фінансових показників діяльності банків України. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 23. С. 132-137.

35. Сисоєнко І. А., Карлюка Д. О. Оцінка фінансових результатів банківської діяльності. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 41. С. 297-301.

36. Ситник Н. С., Стасишин А. В., Блащук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О. Банківська система : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.

37. Скоморовський В. Б., Яновер М. Е. Нормативно-правові засади банківської діяльності в Україні. *Legal Bulletin*. 2024. №14. С. 44–50.

38. Скоропад І., Заверуха І. Сучасний стан банківської сфери роздрібного бізнесу в Україні та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-102> (дата звернення: 17.03.2025)

39. Сочка К., Лоскоріх Г., Макарович В. Функціонування банківської системи України в умовах воєнного стану: фінансовий та податковий аспекти. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2024. Вип. 7. С. 251-264.

40. Федішин М. П., Чеботар О. С. Фінансова стійкість комерційного банку як необхідна умова його ефективного функціонування. *Гроші, фінанси і кредит*. 2023. Вип. 70. С. 165-170.

41. Цветков А. М. Поняття та сутність банківської діяльності в умовах євроінтеграції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №1. С. 478-481.

42. Циганюк Д. Л. Аналіз фінансового стану банківського сектору України. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2020. № 1. С. 155-162.

43. Bankografo.com Аналіз банків України: огляди, графіки, факти URL: <http://bankogra-fo.com/> (дата звернення: 18.02.2025)

44. Martseniuk O. Internet banking – innovative development of the banking sector in Ukraine. In: *Information and innovative technologies in the turbulence era*. 2022. Monograph 60. P. 263-282.

45. Ruda O. Management of banks in terms of digitalization of banking. In: *Digitalization and information society. Selected issues*. Publishing House of University of Technology. Katowice. 2022. Monograph 53. Part 3. P. 326-338.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

**Фактичні надходження від банківського сектору до державного бюджету
України за 2019-2023 рр., млрд. грн**

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Всього доходів державного бюджету України, в т.ч.	998,3	1 076,0	1296,8	1 787,4	2 671,9
Податкові надходження, в т.ч.	799,8	851,1	1 107,1	949,8	1 203,5
частка податкових надходжень у доходах державного бюджету, %	80,12	79,10	85,37	53,14	45,04
податок на прибуток підприємств (ПнП), в т.ч.	107,1	108,7	147,7	117,0	143,8
частка ПнП у податкових надходженнях, %	13,39	12,77	13,35	12,32	11,95
- ПнП банківських організацій, включаючи філіали аналогічних організацій, розташованих на території України	5,5	7,1	7,5	11,2	12,8
- частка у податкових надходженнях, %	0,69	0,83	0,68	1,17	1,06
Неподаткові надходження, в т.ч.	186,7	212,9	175,4	346,3	991,6
частка неподаткових надходжень у доходах державного бюджету, %	18,70	19,79	13,52	19,38	37,11
- кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України»	64,9	42,7	24,4	18,8	71,9
- частка у неподаткових надходженнях, %	34,76	20,06	13,93	5,42	7,25
Разом надходжень від банківського сектору	70,5	49,8	31,9	29,9	84,7
частка надходжень від банківського сектору у доходах державного бюджету України, %	7,06	4,63	2,46	1,68	3,17

Джерело: [39, с. 259]

Джерело: [19]

Державна підтримка ММСП

(мікро, малого та середнього підприємництва)

57,9 доступні кредити

Міністерство
фінансів
України

ФРП
ЄДНАННЯ ЗАРАДИ РОЗВИТКУ

276,9 млрд грн

сума 81 401 кредитів з початку дії програми

Джерело: [19]

**Зміна чисельності структурних підрозділів банків України в період
запровадження правового режиму воєнного стану в Україні**

Назва адміністративної одиниці	Кількість відділень станом на (одиниць)			Абс. відх. 2024 до 2022
	2022	2023	2024	
Вінницька обл.	220	208	203	-17
Волинська обл.	126	115	115	-11
Дніпропетровська обл.	591	519	499	-92
Донецька обл.	289	84	73	-216
Житомирська обл.	164	146	144	-20
Закарпатська обл.	157	150	152	-5
Запорізька обл.	305	200	170	-135
Івано-Франківська обл.	176	163	165	-11
Київ	984	864	817	-167
Київська обл.	272	235	231	-41
Кіровоградська обл.	152	134	128	-24
Луганська обл.	93	22	2	-91
Львівська обл.	447	408	398	-49
Миколаївська обл.	178	137	138	-40
Одеська обл.	499	409	400	-99
Полтавська обл.	308	274	268	-40
Рівненська обл.	135	119	117	-18
Сумська обл.	172	147	142	-30
Тернопільська обл.	117	109	109	-8
Харківська обл.	525	317	306	-219
Херсонська обл.	167	46	38	-129
Хмельницька обл.	163	147	145	-18
Черкаська обл.	179	156	156	-23
Чернігівська обл.	162	132	129	-33
Чернівецька обл.	99	90	88	-11
АР Крим	0	0	0	0
Всього	6260	5071	4918	-1342

Джерело: [19]